

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Tomáš Havlín

Omyl v občanském právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 19.6.2018

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

Tomáš Havlín

Obsah

Obsah.....	3
Úvod.....	5
1 Obecně k právnímu jednání.....	7
1.1 Náležitosti právního jednání.....	9
1.1.1 Vůle.....	9
1.1.2 Projev vůle.....	11
2 Omyl v právním jednání.....	13
2.1 Omyl spočívající ve vadě vůle.....	15
2.1.1 Právní povaha omylu.....	15
2.1.2 Omyl v pohnutce.....	17
3 Podstatný omyl.....	19
3.1 Rozhodující okolnost.....	19
3.2 Účast druhé strany na omylu.....	20
3.3 Omyl vyvolaný lstí.....	21
3.4 Omluvitelný omyl.....	21
4 Omyl ve vedlejší okolnosti.....	24
5 Omyl vyvolaný třetí osobou.....	26
5.1 Omyl v přenosu projevu vůle.....	28
6 Další případy omylu v občanském právu.....	29
6.1 Omyl v projevené vůli zůstavitele.....	29
6.2 Omyl při uzavírání manželství.....	31
6.2.1 Omyl v totožnosti snoubence.....	32
6.2.2 Omyl v povaze sňatečného právního jednání.....	34
6.3 Omyl při nabývání vlastnického práva.....	35
6.3.1 Dobrá víra a vydržení.....	36
6.3.2 Omluvitelnost omylu při převodu nemovité věci.....	39

6.3.3	Oboustranný omyl	40
7	Právní následky omylu	42
7.1	Neplatnost právního jednání	42
7.1.1	Absolutní neplatnost.....	43
7.1.2	Relativní neplatnost.....	44
7.1.3	Neplatnost právního jednání učiněného v omylu	47
7.2	Náhrada škody a nemajetkové újmy.....	49
7.3	Přiměřená náhrada	50
	Závěr.....	52
	Seznam použitých zdrojů	54
	Právní předpisy.....	55
	Judikatura	55

Úvod

Tématem předkládané práce je omyl v občanském právu. Téma je zcela určitě aktuální s ohledem na skutečnost, že v roce 2014 došlo v českém právním řádu k zásadní změně, když nabyla účinnosti rekonstrukce soukromého práva prostřednictvím zcela nového soukromoprávního kodexu. Omyl v občanském právu je vedle toho tématem zajímavým také z důvodu, že může být aktuálním pro kohokoli nejen z řad odborné, ale i laické veřejnosti. Přesto však v některých otázkách není česká právní úprava této oblasti zcela zřejmá, a je tedy na místě hlubší analýza daného problému.

Cílem předkládané práce je analýza právní úpravy omylu v občanském právu. Tomu bude také přizpůsobena struktura jednotlivých kapitol samotného textu práce tak, aby práce působila komplexním dojmem a zároveň došlo k naplnění právě uvedeného cíle.

První kapitola se bude zabývat vymezením pojmu právního jednání a jeho obligatorních náležitostí tak, jak jej reguluje aktuálně účinný právní řád. Práce se bude zabývat především charakteristikami vůle, projevu vůle a vztahu mezi nimi, jelikož právě tyto náležitosti právního jednání jsou zásadními pro téma předkládané práce. Následující kapitola bude již pojednáním o samotném omylu v právním jednání. Konkrétně zde bude charakterizován omyl ve vadě vůle a jeho právní povaha. Vedle toho se také práce ve stručnosti zaměří na otázky možného omylu v pohnutce jednající osoby.

Následující kapitoly se již zabývají jednotlivými typy omylů v právních jednáních tak, jak je vymezuje současné české občanské právo. Prvním z analyzovaných bude podstatný omyl, resp. omyl v rozhodující okolnosti. Podrobněji bude rozebrána otázka rozhodující okolnosti, potřebnosti účasti druhé strany na podstatném omylu, omluvitelnosti omylu a v neposlední řadě zde bude charakterizován také omyl vyvolaný lstí jako jeden ze speciálních typů omylu v právním jednání. Následující kapitoly se budou zabývat omylem ve vedlejší okolnosti a omylem vyvolaným třetí osobou.

Šestá kapitola bude pojednáním o speciálních případech omylu v právním jednání v rámci občanského, resp. soukromého práva. Konkrétně se práce zaměří na omyl v dědickém právu a bude se zabývat otázkami omylu v projevené vůli zůstavitele, a dále pak na omyl v právu rodinném, konkrétně na omyl při uzavírání manželství. Dalším analyzovaným případem omylu bude omyl při nabývání vlastnického práva. Kromě toho zde budou uvedeny také možné právní následky těchto omylů, které jsou v rámci současného soukromoprávního kodexu speciálně regulovány.

Poslední, sedmá kapitola předkládané práce v souhrnu představí možné právní následky omylu v právním jednání. Charakterizovány budou tedy zejména tři právní instituty, a to neplatnost právního jednání, náhrada škody a nemajetkové újmy a přiměřená náhrada.

Jak již bylo řečeno, základní metodou použitou pro vznik této práce je analýza, přičemž budou využívány aktuálně účinné, ale i historické právní předpisy, judikatura českých a československých vyšších soudů a v neposlední řadě příslušná odborná literatura. V některých částech práce bude použita také metoda komparace, a to především, pokud jde o porovnání některých aspektů aktuálně účinné právní úpravy oproti té předcházející, účinné do konce roku 2013.

1 Obecně k právnímu jednání

S pojmem právního jednání velmi úzce souvisí pojem právní skutečnost, který by měl být objasněn v první řadě. Právní skutečnost jako institut občanského práva reguluje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“), ve své Hlavě páté, části první. Na rozdíl od předchozí právní regulace českého občanského práva v rámci zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „starý občanský zákoník“), účinné do konce roku 2013, lze konstatovat, že aktuálně účinný soukromoprávní kodex zakotvuje ucelenější právní regulaci právních skutečností.

Pokud jde o samotnou definici právních skutečností, lze konstatovat, že těmito jsou společenské a také přírodní jevy, s nimiž české právo spojuje vznik, změnu či zánik občanskoprávních vztahů, tedy práv a povinností jednotlivých smluvních stran. Právními skutečnostmi jsou tedy takové okolnosti, které zakotvuje hypotéza občanskoprávní normy, a je-li tato naplněna, pak dojde k následku předvídanému v rámci dispozice této normy.¹ Právní doktrína a také český právní řád rozlišují mezi právními skutečnostmi, jejichž obligatorní náležitostí je vůle, a právními skutečnostmi, kde aspekt vůbec obsažen není, resp. z jejich povahy ani být obsažen nemůže.²

Nejvýznamnější právní skutečností v pojetí českého občanského práva je právní jednání. Jedná se o nový termín, který byl do českého právního řádu zakotven právě prostřednictvím občanského zákoníku s účinností k 1. lednu 2014. Do té doby zákonodárce užíval pro tento právní institut pojem „právní úkon“. K této změně došlo z důvodu, že zákonodárce prostřednictvím tohoto soukromoprávního kodexu plánoval jakýsi návrat k tradičnímu právnímu pojmosloví, a naopak upuštění od terminologie spjaté s minulým režimem.³

Pojem právního úkonu byl do českého právního řádu zaveden v roce 1950, v důvodové zprávě k návrhu zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku, se přitom uvádělo, že nejvýznamnějšími právními skutečnostmi jsou lidská jednání, se kterými jsou spojeny právní následky. *„Osnova, protože chce být přístupna lidovému chápání, musí být oprostěna od (...) teoretického roztríd'ování. Nemluví se proto zvlášť o právních činech a opominutích, ani o právních jednáních, nýbrž (...) o ‚právních úkonech‘, kterýžto výraz vyznačuje svůj obsah*

¹ FIALA, J., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Meritum Občanské právo*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-948-7. s. 35.

² ZUKLÍNOVÁ, M. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha a. s., 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 12.

³ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku* [online]. [citováno 9. 3. 2018]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0>>

*i jazykově vhodně a vyhovuje nejen řeči české, ale i slovenštině.*⁴ Uvedené důvody však časem odpadly, a tak se zákonodárce prostřednictvím občanského zákoníku rozhodl vrátit k tradičnímu pojmosloví.⁵

Dle ustanovení § 545 občanského zákoníku vyvolává právní jednání takové právní následky, které jsou v něm samotném vyjádřeny, avšak také právní následky, které plynou ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran. Definici institutu právního jednání zákon neobsahuje, nicméně dle právní teorie jsou právním jednáním veškeré projevy vůle osob, které způsobují právní následky.⁶ V praxi se s projevy vůle lze často setkat v písemné podobě, avšak také často dochází k projevu vůle ústně. Vůli je možno projevit jak konáním, tak i opomenutím, nesmí však vzniknout pochybnost o tom, co chtěla jednající osoba projevit.⁷

Lze tedy konstatovat, že právní jednání je takovou právní skutečností, jež spočívá v chování v souladu s právní normou. Toto chování je zpravidla projevem vůle jednajícího, ať už se projeví činností nebo nečinností. Právní jednání může mít různou povahu, jednající k němu může být veden nejrůznějšími pohnutkami, motivy či cíli. S právním jednáním subjektu přitom právní norma spojuje právní následek proto, že jednající svou vůlí o předmětný právní následek usiloval. V rámci právního jednání se projevují rozumové i volní prvky psychické činnosti člověka.⁸

Právní jednání je právním institutem, který z pohledu soukromého práva představuje základní nástroj pro realizaci, rozvoj a uplatnění subjektivního práva účastníka soukromoprávních vztahů. Autonomie vůle stran jako jedna ze základních zásad českého soukromého práva má stěžejní význam pro utváření a zánik závazků, ale taktéž pro jejich obsahovou změnu, tedy změnu v oblasti práv a povinností stran v rámci konkrétního právního vztahu. Právní jednání je pak v daných souvislostech potřeba vnímat jako subjektivní právní skutečnost, která vyjadřuje vůli fyzické osoby zaměřenou k určitému cíli, vůli, která je respektována českým právním řádem.

Z výše uvedeného je proto zřejmé, že právní jednání musí být regulována na úrovni obecných soukromoprávních kodexů, tedy konkrétně v rámci občanského zákoníku. Tato obecná právní regulace se pak bude uplatňovat v celé šíři českého právního řádu, a to alespoň

⁴ ČAPEK, K. *Občanský zákoník*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1956. s. 87.

⁵ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku* [online]. [citováno 9. 3. 2018]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0>>

⁶ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol., *Občanské právo hmotné I*, 2. vyd., Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2016, ISBN 978-80-7552-187-3, s. 156

⁷ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol., *Občanské právo hmotné I*, 2. vyd., Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2016, ISBN 978-80-7552-187-3, s. 157

⁸ HARVÁNEK, J. *Teorie práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1791-0. s. 194-195.

jako minimální zákonný základ pro posuzování kvalifikovaného projevu vůle. Je tomu tak proto, že občanský zákoník představuje obecnou právní normu, jež se uplatňuje v celém souhrnu soukromoprávních odvětví.

1.1 Náležitosti právního jednání

Náležitosti neboli pojmové znaky právního jednání jsou esenciální vlastnosti tohoto právního institutu, bez nichž by se nedalo hovořit o právním jednání jako takovém, resp. bez nichž by vůbec nedošlo ke vzniku právního jednání. Jedná se o aspekty, kterými je právní jednání utvářeno.⁹ Pojmové znaky také odlišují právní jednání od jiných právních skutečností.

Občanskoprávní teorie rozlišuje čtyři či pět skupin náležitostí kladených na právní jednání, a to subjekt, vůle, projev vůle, předmět projevu vůle a vzájemný poměr vůle a jejího projevu.¹⁰ Tyto náležitosti jsou uznávány i rozhodovací praxí Nejvyššího soudu. V roce 2009 v jednom ze svých rozhodnutí vymezil pojmové znaky právního úkonu: „*Pojmovými znaky právního úkonu jsou vůle, její projev, jakož i zaměření (směřování) vůle na právní následky, které právní předpisy s tímto projevem vůle spojují.*“ Projev vůle pak vytváří právní jednání za předpokladu, že tento směřuje ke vzniku, změně nebo zániku práv a povinností, jež s předmětným projevem vůle právní řád spojuje. Pokud není možné objektivně zjistit, zda projev vůle k těmto následkům směřuje, pak daný projev vůle není možné považovat za právní jednání.¹¹

Aby mohlo být právní jednání považováno za účinné, je potřeba, aby byly splněny obecné náležitosti týkající se požadavků právního řádu na osobu, která předmětné právní jednání může učinit, především tedy na právní subjektivitu daného subjektu. Obligatorními náležitostmi právního jednání jako takového jsou pak vůle, projev vůle a shoda mezi vůlí a jejím projevem.¹²

1.1.1 Vůle

Ustanovení § 551 občanského zákoníku říká, že chybí-li vůle jednající osoby, nejde o právní jednání. Z toho plyne již výše uvedené, totiž, že vůle je jedním z pojmových znaků právního jednání. Pokud jde o náležitosti samotné vůle, tato musí být skutečná, vážná, prostá

⁹ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol., *Občanské právo hmotné I*, 2. vyd., Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2016, ISBN 978-80-7552-187-3, s. 158.

¹⁰ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol., *Občanské právo hmotné I*, 2. vyd., Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2016, ISBN 978-80-7552-187-3, s. 158.

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2009, sp. zn. 30 Cdo 2585/2007.

¹² HARVÁNEK, J. *Teorie práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1791-0. s. 195-196.

omylu a svobodná.¹³ Vůle není skutečná především tehdy, pokud je jednající k projevu vůle donucen, a je tedy ve skutečnosti vyjadřována vůle jiného subjektu. Co se týče skutečné vůle, zákonodárce rozlišuje dva základní způsoby donucení k jednání – a to buď fyzicky (vis absoluta) či psychicky (vis compulsiva). Pouze fyzické násilí povede ke zdánlivému právnímu jednání v souladu s § 587 odst. 1 občanského zákoníku, naproti tomu násilí psychické povede pouze k relativní neplatnosti takto vynuceného právního jednání.¹⁴

Vážnost vůle spočívá v tom, že následný projev vůle není simulovaný nebo učiněný v žertu – viz např. svatba ve filmu, kdy herci naplní všechny zákonné požadavky pro uzavření manželství, avšak vůle není vážná, a tedy k jeho faktickému uzavření nedojde. Vůle musí být také svobodná, k jejímu projevu tedy nesmí dojít např. následkem tísně jednající osoby apod.¹⁵

Vůle je vyjádřením vnitřního psychického vztahu jednotlivce k zamýšlenému následku. Dokud nedojde k projevu vůle, zůstává vůle pouze „uvnitř“ jednajícího a jako taková není jeho okolí známa. Lze ji tedy usuzovat teprve z jejího projevu, jímž je např. podpis nebo realizace práv a povinností plynoucích z právního vztahu.¹⁶

Z právě uvedeného lze dovodit dvě stránky vůle, totiž stránku vnitřní a stránku vnější. Vnitřní stránka je vůle jako taková utvářející se a působící „uvnitř“ jednajícího. Aby mohlo dojít k právním následkům, je potřebná existence těchto dvou aspektů a jejich vzájemného propojení. S tímto stanoviskem se ztotožňuje i tzv. teorie vůle, neboť považuje za podstatné vnitřní pochody člověka, a až sekundárně jak byla vůle uskutečněna.¹⁷ Vůle směřující k určitému následku musí být určitým způsobem vyjádřena, tak, aby v rámci interpretace daného projevu vůle mohlo být uzavřeno, že došlo k předmětnému právnímu jednání, a tedy také mohlo dojít k odpovídajícímu právnímu následku. Na druhé straně stojí tzv. teorie projevu, která naopak klade primární požadavek na projev vůle a vnitřní vůle není považována za podstatnou náležitost právního jednání.¹⁸ Rozdíl v těchto teoriích se projevuje právě při dokazování vnější vůle, neboť v každém případě jsme odkázáni na vůli vnější a její shodu s vůlí vnitřní. Teorie vůle však umožňuje jednajícímu použít i jiných prostředků k dokázání své vnitřní vůle než jen její vnější projev.¹⁹

¹³ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol., *Občanské právo hmotné I*, 2. vyd., Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2016, ISBN 978-80-7552-187-3, s. 159 -160.

¹⁴ ZUKLÍNOVÁ, M. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha a. s., 2013. ISBN 978-80-7201-918-2, s. 53.

¹⁵ HARVÁNEK, J. *Teorie práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1791-0. s. 195.

¹⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. května 2005, sp. zn. I. ÚS 623/03.

¹⁷ viz SVOBODA, E., *Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem*, Praha, 1911 s. 57-58.

¹⁸ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. III. svazek. Věci a právní skutečnosti*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 560

¹⁹ SVOBODA, E. *Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem*, Praha, 1911 s. 67.

Vůle kromě právě uvedeného musí být prostá omylu, čemuž se bude podrobněji věnovat předkládaná práce v následujících kapitolách. Vůle jednajícího je vadná, pokud k jejímu projevu došlo v důsledku omylu, přičemž ten, kdo byl v omylu, by jinak právní úkon neučinil. Platí, že se v této souvislosti musí jednat o omyl podstatný. Podle okolnosti, které se omyl týká, pak právní teorie rozlišuje omyl v předmětu plnění, v jakosti dohodnutého plnění, v osobě spolukontrahenta apod. Vůle není prostá omylu, pokud o tomto omylu druhá strana právního vztahu věděla, nebo jej sama vyvolala.²⁰

1.1.2 Projev vůle

Jak již bylo uvedeno, projev vůle je součástí vůle jednajícího, konkrétně její vyjádření navenek. Je zřejmé, že aby mohla být vůle dostatečně relevantní pro vznik, změnu nebo zánik právního vztahu, je potřeba, aby existoval její vnější projev, z něhož lze na způsobení předmětných právních následků objektivně usuzovat.²¹ Znamená to tedy, že samotná vnitřní stránka vůle bez toho, aby došlo k jejímu projevu navenek, nemůže mít právní následky. To platí také v případě, kdy dojde k vnějšímu projevu, který však není založen na vnitřní vůli jednajícího – typicky uváděným příkladem je situace, kdy je jednající osobě jiným vedena ruka při podpisu.²²

Jak již bylo řečeno výše, projev vůle může být navenek uskutečněn zásadně jakýmkoli způsobem, tak aby bylo zřejmé, jakého právního následku chtěl jednající dosáhnout. (V některých konkrétních případech však zákonodárce předepisuje obligatorní formu projevu vůle, bez které – ač je vůle jednající osoby zřejmá – k nástupu předmětných právních následků nedojde.) Dle ustanovení § 546 občanského zákoníku platí, že *právně lze jednat konáním nebo opomenutím; může se tak stát výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnost o tom, co jednající osoba chtěla projevit*. Projev vůle je tedy možný výslovně a přímo, ale také konkludentním jednáním, tedy nepřímou, pokud je z chování dané osoby zřejmá její vůle (např. při nákupu potravin – vůle nakupujícího k uzavření kupní smlouvy není výslovná, avšak je zřejmá z jeho chování, pokud stojí s nákupem u pokladního pásu a chystá se jej zaplatit).

Dle právní doktríny jsou obligatorními náležitostmi projevu vůle srozumitelnost, určitost a dostatečná forma. Projev vůle tedy musí být dostatečně srozumitelný ve smyslu, že musí dojít k jeho vnějšímu projevu tak, aby bylo možné objektivně jasně vydedukovat,

²⁰ SPIRIT, M. *Úvod do studia práva*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN 978-80-247-5280-8. s. 62.

²¹ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část (§1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 1942.

²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2009, sp. zn. 30 Cdo 2585/2007.

k jakému právnímu následku tento projev vůle směřuje. Se srozumitelností projevu vůle úzce souvisí také jeho určitost, která se týká vlastního obsahu projevu.

Bylo-li konečně také uvedeno, že náležitostí projevu vůle je jeho forma, lze konstatovat, že tento požadavek souvisí s formalitami jako rozeznávajícími znaky skutečnosti a vztahů. Forma projevu vůle má zdůraznit význam daného aktu a zároveň zamezit nedorozumění. Forma v tomto smyslu bývá do práva přenášena, ač její význam často tkví v pouhém potvrzení platného práva nebo závazku (např. přísaha občana povoláného do výkonu vojenské služby). Jindy však forma projevu vůle vyjadřuje vážnost právního jednání, ztěžuje jeho falšování a ulehčuje možné následné dokazování. V tomto smyslu lze o obligatorní formě projevu vůle hovořit např. v souvislostech se závětí, směnkou apod.

Aby mohlo dojít k jednajícím zamýšlenému právnímu následku, je vyžadována shoda mezi vůlí a jejím projevem. Jinými slovy, zákon vyžaduje, aby navenek projevená vůle vyvolala takové právní účinky, které jednající tímto projevem zamýšlel. Pokud je vůle v tomto smyslu s projevem vůle v rozporu a jednající si tohoto rozporu není vědom, znamená to, že jednal v omylu při projevu vůle (podrobněji viz níže v této práci).

2 Omyl v právním jednání

Jak již bylo naznačeno výše v této práci, s právním jednáním, tedy (mimo jiné) s vůlí a jejím projevem souvisí také možné omyly v právním jednání. Dle povahy věci, které se omyl týká, může v určitých situacích dojít až k prohlášení právního jednání za relativně neplatné. To však předpokládá splnění některých podmínek, a tedy ne v každém případě, kdy dojde k omylu v právním jednání, se bude jednat o právní jednání neplatné.

Omyl můžeme chápat jako rozpor mezi subjektivní představou osoby a objektivní skutečností dotýkající se jeho právního jednání.²³ V případě existence takového rozporu mohou nastat dvě rozdílné situace – omyl je spojen s vůlí jednajícího, nebo s jejím projevem. Teorii pak bývá rozlišován omyl vnitřní pro první situaci, a omyl vnější pro druhou.²⁴ Nutno podotknout, že občanský zákoník za omyl považuje pouze omyl ve vůli jednajícího. V případech vnějšího omylu tak je třeba postupovat v souladu s obecným výkladovým pravidlem zakotveným v § 555 občanského zákoníku. Nebude posuzováno, zda-li je právní jednání platné či neplatné, ale naopak se budou posuzovat účinky, které toto právní jednání učiní.

Na rozdíl od právní regulace dřívějšího občanského zákoníku současná právní regulace vyžaduje úmyslné vyvolání omylu druhou smluvní stranou. O omyl v právním jednání, na jehož základě může toto jednání být nahlíženo jako relativně neplatné, se tedy může jednat pouze tehdy, pokud není přítomna dobrá víra druhé smluvní strany. Podle ustanovení § 583 občanského zákoníku tak platí, že „jednal-li někdo v omylu o rozhodující okolnosti a byl-li v omyl uveden druhou stranou, je právní jednání neplatné.“ Právě uvedené ustanovení zakotvuje tzv. vnitřní omyl, tedy omyl ve vůli jednajícího, resp. v obsahu právního jednání, který vznikl právě s přispěním druhé smluvní strany.²⁵

Vedle nedostatku svobody a vážnosti vůle je omyl další právně relevantní závadou vůle, která je českým právním řádem sankcionována. Zatímco nedostatek svobody vůle může mít různé následky od zdánlivosti až po nulovou sankci a nedostatek vážnosti je standardně sankcionován zdánlivostí, spojuje současný občanský zákoník s omylem v právním jednání

²³ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. III. svazek. Věci a právní skutečnosti*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 755

²⁴ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část (§1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2102

²⁵ ZUKLÍNOVÁ, M *Hlavní důvody neplatnosti – II. Omyl* [online]. Vydáno 6. 11. 2015 [citováno 11. 3. 2018]. Dostupné z: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/hlavni-duvody-neplatnosti-ii-omyl>>

relativní neplatnost. Vadnost právního jednání v případě omylu tedy spočívá v tom, že jednající osoba měla nesprávnou či nedostatečnou představu o právních následcích vlastního jednání.²⁶

Omyl v uvedeném slova smyslu však nemusí být rozhodný vždy. Na platnost předmětného právního jednání má dopad pouze v případech, kdy je naplněno několik určitých podmínek. Zákonodárce tak rozlišuje omyl týkající se rozhodující okolnosti (tzv. podstatný omyl) a omyl týkající se vedlejší okolnosti (tzv. nepodstatný omyl). Výše citované ustanovení § 583 občanského zákoníku se týká toliko vady v podobě omylu podstatného, omyl nepodstatný zákonodárce reguluje v ustanovení § 584. Dále je rozlišováno také mezi omylem, který byl vyvolán druhou stranou, avšak neúmyslně, a omylem vyvolaném druhou stranou úmyslně, lstí.

Zmiňované ustanovení § 584 občanského zákoníku zní následovně: *„Týká-li se omyl vedlejší okolnosti, kterou ani strany neprohlásily za rozhodující, je právní jednání platné, ale osoba uvedená v omyl má vůči původci omylu právo na přiměřenou náhradu. Bylo-li právně jednáno v omylu vyvolaném lstí, je právní jednání neplatné, třebaže se omyl týká jen vedlejší okolnosti.“*

V souvislosti s právě uvedeným je potřeba se blíže pozastavit nad otázkou tzv. podstatných složek obsahu právního jednání. Těmito jsou jednak zákonem stanovené požadavky na konkrétní právní jednání, které musejí být jednajícím dodrženy, aby mohlo dojít k zamýšleným právním následkům. Za podstatné složky obsahu právního jednání však je nutné považovat i vše ostatní, co je dle dohody smluvních stran potřebné sjednat, protože to některá ze stran označila za podmínku uzavření smlouvy.²⁷ Tak se může stát, že se v konkrétním případě zdánlivá maličkost může stát rozhodující okolností.

Právní jednání v omylu je neplatné, pokud jsou naplněny všechny zákonem požadované podmínky. Zásadní je, aby se omyl týkal rozhodné okolnosti. Vedle toho je také nutné, aby platilo, že k právnímu jednání by některá ze smluvních stran byla nepřístupila, kdyby o svém omylu věděla. Podmínkou také je, aby v omyl byl jednající uveden druhou stranou. Dle právní doktríny mají za následek neplatnost právního jednání omyl v právním důvodu, omyl v totožnosti předmětu, omyl v podstatné vlastnosti předmětu a omyl v totožnosti osoby.²⁸

²⁶ ZUKLÍNOVÁ, M. *Hlavní důvody neplatnosti – II. Omyl* [online]. Vydáno 6. 11. 2015 [citováno 11. 3. 2018]. Dostupné z: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/hlavni-duvody-neplatnosti-ii-omyl>>

²⁷ ZUKLÍNOVÁ, M. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.*, ISBN 978-80-7201-918-2, s. 142

²⁸ ZUKLÍNOVÁ, M. *Hlavní důvody neplatnosti – II. Omyl* [online]. Vydáno 6. 11. 2015 [citováno 11. 3. 2018]. Dostupné z: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/hlavni-duvody-neplatnosti-ii-omyl>>

2.1 Omyl spočívající ve vadě vůle

Omyl spočívající ve vadě vůle nastává tehdy, pokud jednájící osoba navenek projeví svoji vůli způsobem, na jehož základě dojde k takovým právním následkům, které jsou v rozporu s vnitřní vůlí. Jednájící osoba se v tomto případě domnívá, že předmětným projevem vůle dojde k jinému právnímu následku, a tedy je žádoucí, aby existovala možnost se z takového právního jednání vyvázat.

I v tomto případě však platí, že je nejprve nutné naplnit zákonem stanovené požadavky, aby taková záležitost vůbec byla možná. Nelze tedy v každé takové situaci počítat s tím, že bude možné předmětné právní jednání zneplatnit či anulovat. Důvody jsou zřejmé – hlavním z nich je zásada právní jistoty jako jedna z nejzákladnějších zásad českého práva, která v tomto případě ochraňuje druhou smluvní stranu, resp. třetí osoby, které nemají podíl na vzniku omylu jednájícího a jejich práva by měla být českým právním řádem chráněna. Na druhé straně stojí již zmiňovaná zásada autonomie vůle smluvních stran typická pro české soukromé právo, která zastupuje ochranu možnosti stran vstupovat do práv a povinností v mezích zákona.

2.1.1 Právní povaha omylu

Omyl ve vůli lze charakterizovat jako nesoulad mezi právními následky, které byly jednájící osobou zamýšleny předmětným projevem vůle vyvolat, a mezi skutečnými právními následky tohoto projevu vůle.²⁹ V tomto případě se nabízí otázka, jaké předpoklady musejí být naplněny, aby mohlo dojít k zneplatnění právního úkonu učiněného v omylu ve vůli. Pokud bylo výše uvedeno, že pojmovými znaky právního jednání jsou vůle a projev vůle, pak lze konstatovat, že obě tyto složky budou v případech jednání v omylu spočívajícího ve vůli jednájícího subjektu přítomny.

Otázkou je však požadavek právní doktríny na soulad mezi vůlí a jejím projevem. V případě, kdy by právní následky projevu vůle byly ve zřejmém rozporu s vnitřní vůlí jednájící osoby, bylo by možné přemýšlet o aplikaci již výše citované ustanovení § 551 občanského zákoníku, podle kterého nejde o právní jednání, pokud chybí vůle jednájícího. Je však potřeba se řídit ustanoveními občanského zákoníku regulujícími přímo otázky týkající se omylu, tedy především ustanoveními § 583 a následujícími.

²⁹ FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V., TELEČEK, I. *Lexikon Občanské právo*. 2. vyd. Ostrava: Nakladatelství Jirí Motloch – Sagit, 2001. ISBN 80-7208-237-X. s. 192.

Právě citované ustanovení zakotvuje konkrétně neplatnost omylu podstatného – pokud k tomuto dojde, následkem takového právního jednání je ze zákona relativní neplatnost. Jak již bylo konstatováno výše, podmínkou v tomto případě je, aby byl jednající uveden v omyl druhou stranou. Dojde-li k takové situaci, český právní řád ochraňuje stranu jednající v omylu nejen ve smyslu zneplatnění předmětného právního jednání, ale taktéž ve smyslu možné náhrady škody.

Pojmovým znakem samotného omylu je jeho skrytost, tedy skutečnost, že o něm jednající osoba neví.³⁰ Je to zřejmé, v případě, že by tomu bylo jinak, účastník by jednal vědomě v rozporu s vlastní vůlí a jednalo by se nikoli o jednání v omylu ve vůli, nýbrž např. o simulaci nebo vnitřní výhradu.

O omyl se v souvislosti s českým právním řádem nejedná ani v případě, kdy jednající objektivně projeví jinou vůli než svoji skutečnou, avšak právní následky se určí podle skutečné vůle. K tomu může dojít v případě, kdy je právní jednání adresované určité osobě a tato je jako adresát s vůlí jednajícího seznámena. Znamená to tedy, že dojde k nesprávnému projevu vůle, avšak skutečná vůle je oběma stranám známa.³¹ K této známosti vůle jednajícího může dojít na základě předsmulvních jednání, zavedené praxe smluvních stran apod. Účinky právního jednání v těchto případech budou spojeny se skutečnou vůlí smluvních stran a nebude rozhodující objektivní význam projevu vůle. Typickým příkladem takového omylu ve vůli je např. nesprávné označení prodávaného předmětu.

V souvislosti s právě uvedeným jsou teorií tradičně vymežovány 4 kategorie omylu ve vůli jednající osoby. Může se jednat o omyl v právním důvodu (*error in negotio*), kdy např. dojde k záměně darovací a kupní smlouvy vlivem nesprávně použité terminologie; o omyl v totožnosti předmětu (*error in corpore*), kdy se jednající např. domnívá, že kupuje určitý předmět, avšak ve skutečnosti kupuje předmět jiný; dále se může jednat o omyl v osobě (*error in persona*), kdy dojde k záměně osob; příp. může dojít k omylu v podstatné vlastnosti předmětu (*error in qualitate*) – např. v ujištění o solventnosti druhé smluvní strany.³²

Pokud jde o uvedený omyl v právním důvodu, je zřejmé, že v praxi se takové případy velmi přibližují k absenci vážné vůle. Jednající osoba např. svou skutečnou vnitřní vůlí zamýšlí prodej věci, avšak v důsledku omylu dojde k jeho darování. Tento projev vůle však neodpovídá vůli jednající osoby a druhá strana o takové skutečnosti vzhledem k předsmulvním jednáním

³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. března 2011, sp. zn. 33 Cdo 5384/2008.

³¹ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část (§1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2103.

³² ZUKLÍNOVÁ, Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., ISBN 978-80-7201-918-2, s. 142

musí vědět. Samozřejmě, pokud by došlo k situaci, kdy by druhá smluvní strana o této skutečnosti nevěděla, je potřeba chránit právní jistotu této smluvní strany, a tedy darovací smlouva by i za přítomnosti uvedeného omylu platně vznikla.

V podobném smyslu rozhodl také Nejvyšší soud v roce 2007 – žalobce se domníval, že podpisem předmětné smlouvy poskytuje jistotu za úvěr poskytnutý druhou smluvní stranou, avšak došlo k uzavření kupní smlouvy, o čemž se žalobce dozvěděl až z katastru nemovitostí výrazně později. Z důvodu absence vážnosti vůle prodávajícího v tomto případě dle názoru Nejvyššího soudu nebylo možné právní jednání spočívající v uzavření kupní smlouvy sankcionovat neplatností, jelikož toto právní jednání právě v důsledku neexistence vážné vůle jedné ze smluvních stran vůbec nevzniklo.³³

V případě omylu spočívajícího ve vůli jednající osoby je tedy často jedním ze zásadních problémů určit, zda došlo k právnímu jednání nebo nikoli. Má-li totiž být hovořeno o omylu v právním jednání, je z podstaty věci potřeba, aby vůbec předmětné právní jednání existovalo. Ke stejnému závěru lze dospět taktéž prostřednictvím jazykového výkladu ustanovení § 583 občanského zákoníku, kde se říká, že „jednal-li někdo v omylu (...)“, tedy je zde zákonodárcem samotná existence právního jednání předvídána.

Nakonec tak může být konstatováno, že uvedené případy jsou spíše případy nicotnosti právních jednání. Omyl ve vůli jednající osoby by mohl nastávat v případech, kdy tato skutečně a vážně vnitřně zamýšlí následky spojované s následně učiněným právním jednáním, nicméně vychází přitom z nesprávných skutečností, jejichž původcem je druhá strana.

2.1.2 Omyl v pohnutce

Speciálním případem omylu spočívajícího ve vadě vůle jednajícího je omyl v pohnutce. Pohnutku lze charakterizovat jako vzdálenější předpoklady a představy osoby, ze kterých tato při svých jednáních vychází. Je zřejmé, že v případě, kdy je pohnutka vyjádřena v rámci projevu vůle, nejedná se již o pohnutku, nýbrž o vyjádření vůle jednajícího. Naopak, pokud k vyjádření této pohnutky nedojde, zůstává tato právně bezvýznamná a nemá vliv na platnost právního úkonu. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí z roku 2004 uvedl, že v případě, kdy jedna ze smluvních stran sleduje svým právním jednáním dosažení účelu, jenž však není vyjádřen v obsahu právního jednání a druhá strana o něm neví a vědět nemůže, jedná se o vnitřní pohnutku, která nemá na platnost tohoto jednání jakýkoli dopad.³⁴

³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. října 2007, sp. zn. 30 Cdo 3540/2006.

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. února 2004, sp. zn. 22 Cdo 2119/2003.

Je však pouze možno uvažovat nad právní relevantností pohnutky v případě tzv. fixních závazků. Tento speciální typ právních závazků je zakotven v ustanovení § 1980 občanského zákoníku, kde se říká, že „byla-li ve smlouvě ujednána přesná doba plnění a vyplývá-li ze smlouvy nebo z povahy závazku, že věřitel nemůže mít na opožděném plnění zájem, zaniká závazek počátkem prodlení dlužníka, ledaže věřitel dlužníku bez zbytečného odkladu oznámí, že na splnění smlouvy trvá“. Zákonodárce tímto způsobem vyjadřuje dvě možnosti, kdy je pohnutka jednajících strany buď přímo vyjádřena v obsahu právního jednání (a tedy tato již není pohnutkou), nebo tato sice není výslovně např. ve smlouvě zakotvena, nýbrž objektivně se dá předpokládat (např. svatební šaty šité na zakázku – v případě zpoždění s dodáním do doby po termínu svatby je objektivně zřejmé, že kupující již nebude mít o zhotovené dílo zájem). Ani v případě fixních závazků tak nehraje subjektivní pohnutka jednajících žádnou roli.

V souvislostech s pohnutkou jednajících osoby je konečně na místě zmínit také rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 2006, kdy bylo rozhodováno o tom, zda soukromoprávní jednání, které zároveň naplňuje skutkovou podstatu trestného činu, je absolutně neplatné právě z tohoto důvodu. Konkrétně se jednalo o situaci podvodného jednání, které bylo pohnutkou jedné ze smluvních stran a tato skutečnost zcela zřejmě zůstala druhé smluvní straně skryta. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu tato skutečnost vede k tomu, že druhá jednajících strana jednala v omylu, a tedy (relativní) neplatnosti smlouvy je z tohoto důvodu potřeba se dovolat právě v souvislosti s občanskoprávní regulací jednání v omylu.³⁵ K právě uvedené interpretaci podvodných jednání se ve své rozhodovací praxi přiklání také Ústavní soud.³⁶

S právě uvedeným souvisí také skutečnost, že neplatnost dvoustranného právního jednání může nastat pouze v případě, že je jednání obou stran v rozporu s dobrými mravy. Je-li tomu tak pouze v případě jedné strany a druhá jednajících strana o tom neví, opět se jedná o pohnutku, o níž bylo právě pojednáno a která nemá sama o sobě na právní relevanci tohoto jednání žádný vliv.³⁷ Musí tomu tak být proto, že český právní řád vůli, resp. pohnutku jako takovou bez toho, aby došlo k jejímu projevu, nespojuje s žádnými právními následky.

Pohnutka jedné z jednajících stran tedy nemůže být již z podstaty věci důvodem neplatnosti předmětného právního jednání. Právně významným může být pouze takový účel dvoustranného právního jednání, který je sledován oběma smluvními stranami a zároveň jim je, nebo z podstaty okolností musí být také znám.

³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. dubna 2006, sp. zn. 21 Cdo 826/2005.

³⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2007, sp. zn. I. ÚS 384/2005.

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. října 2012, sp. zn. 30 Cdo 2677/2011.

3 Podstatný omyl

Jak již bylo zmiňováno výše v této práci, český zákonodárce rozlišuje mezi omylem podstatným a nepodstatným, resp. mezi omylem v rozhodujících okolnostech a omylem v okolnostech vedlejších, které nebyly stranami prohlášeny za rozhodující. Právě uvedené vyplývá z ustanovení § 583 občanského zákoníku, podle něhož v případě, kdy někdo jednal v omylu o rozhodující okolnosti a v tento omyl byl uveden druhou jednající stranou, je právní jednání neplatné. Aby tedy mohlo být předmětné právní jednání prohlášeno za neplatné, je potřeba, aby se jednalo o omyl podstatný.

3.1 Rozhodující okolnost

Je zřejmé, že v každém konkrétním případě budou rozhodujícími jiné okolnosti. Bude tak třeba tyto pečlivě analyzovat právě v souvislostech daného případu. Podle právní doktríny může jít o omyl podstatný tehdy, pokud se tento týká podstatné složky právního jednání, tedy takové složky, která je ze zákona nezbytná pro to, aby toto právní jednání jako takové vůbec vzniklo. Kromě toho je však důležité také stanovisko obou smluvních stran, jelikož podstatnou okolností může být v jednom individuálním případě i okolnost, která by v jiném případě byla naprosto zanedbatelná, nepodstatná.³⁸

Rozhodující okolnost vzniknuvší na základě rozhodnutí stran může nejčastěji vyplynout ze smlouvy, která byla ohledně daného právního jednání uzavřena. Důležitý je přitom účel této smlouvy, ale také všechny okolnosti daného jednání. Za omyl podstatný pak je na místě považovat omyl jedné ze stran, kdy by jednající v případě vědomosti o tomto omylem právní jednání vůbec neprovedl, nebo by jej sice provedl, ale za významně změněných podmínek. Je tedy potřeba, aby smlouva byla v tomto ohledu uzavřena co možná nejpečlivěji, tak, aby i vnější objektivní posuzovatel dospěl k závěru, že právě v daném případě ty které okolnosti způsobily omyl podstatný, ač by to v jiných případech tak být nemuselo.³⁹

Někteří autoři však mají za to, že zásadním aspektem podstatného omylem je skutečnost, že v případě jeho absence by strana jednající v omylem dané právní jednání nečinila. To, že se omyl týká podstatné náležitosti právního jednání, dle tohoto názoru podstatné není.⁴⁰ Je však

³⁸ ZUKLÍNOVÁ, M. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 142-144.

³⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I. (§ 1 až 654)* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8. s. 1470-1471.

⁴⁰ např. LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část (§1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2105.

na místě se znovu podívat na ustanovení § 583 občanského zákoníku ve spojení s následujícím ustanovením § 584. Toto reguluje omyl spočívající ve vedlejší okolnosti a v odst. 1 citovaného ustanovení se říká, že „*týká-li se omyl vedlejší okolnosti, kterou ani strany neprohlásily za rozhodující (...)*“ – a je (zbytečné, spíše po citaci začít novou větou) zde tedy zřejmé, že při určování okolností, které mohou v daném případě zapříčinit omyl podstatný, musí být posuzovány jak okolnosti objektivně dané, tak okolnosti subjektivní danému případu. Aby se strana jednající v omylu mohla dovolat relativní neplatnosti, je potřeba, aby bylo možné objektivně určit, že předmětná okolnost, které se omyl týká, byla v daném případě okolností rozhodující.

3.2 Účast druhé strany na omylu

Jak bylo uvedeno výše v rámci citace ustanovení § 583 občanského zákoníku, o podstatný omyl se může jednat pouze za předpokladu, že strana jednající v omylu byla do této situace uvedena druhou jednající stranou. Ta může omyl vyvolat tím, že poskytne nesprávné informace týkající se zboží, jeho jakosti, provedení, stáří apod., nebo jiné nepravdivé skutečnosti za účelem přesvědčení druhé jednající strany o tom, aby tato určitým způsobem jednala. Omyl může být konečně vyvolán také nečinností.⁴¹

Z dikce zákona plyne, že k omylu v jednání bude často docházet v rámci právních jednání dvoustranných, a proto zde zákonodárce hovoří o uvedení v omyl „druhou stranou“. K uvedení v omyl nicméně může dojít i v případě právního jednání jednostranného – v takovém případě může taktéž dojít k tomu, že právně jednající osoba je uvedena v omyl ve smyslu omylu podstatného jinou osobou, přičemž tato je adresátem daného právního jednání. Relevantní je tedy v tomto případě právě skutečnost, že jednající byl uveden v omyl adresátem předmětného právního jednání.

Je potřeba uvést, že není podstatné, zda druhá strana o tom, že jednajícího uvádí v omyl věděla či nevěděla. Zákon tyto dvě situace nerozlišuje, podstatné je, že došlo k tomu, že tato strana druhou jednající stranu uvedla svým jednáním (či svou nečinností) v omyl, který lze v daném případě charakterizovat jako omyl podstatný. Ve většině případů lze nicméně očekávat, že toto jednání či tato nečinnost druhé strany bude vědomá, příp. záměrná.⁴²

⁴¹ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část (§1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2105.

⁴² LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část (§1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2105.

3.3 Omyl vyvolaný lstí

Lest lze charakterizovat jako předstírání takové okolnosti, která ve skutečnosti neexistuje, příp. naopak zastírání existující okolnosti.⁴³ Dle českého právního řádu platí, že jak omyl podstatný, tak také omyl ve vedlejších okolnostech je relevantní vždy, je-li druhou stranou vyvolán lstí. Znamená to tedy, že lstivému jednání zákonodárce přiřazuje závažnější důsledky než „prostému“ úmyslnému uvedení v omyl. Otázkou však je, kdy se bude jednat o omyl vyvolaný lstí a kdy o pouhý úmyslně vyvolaný omyl.

V případě, kdy druhá strana jednajícího ujistí o určitých nepravdivých skutečnostech, není možné takové jednání automaticky považovat za lstivé. Příkladem lze uvést právní úpravu kupní smlouvy v rámci občanského zákoníku, který v ustanovení § 2103 uvádí, že *„kupující nemá práva z vadného plnění, jedná-li se o vadu, kterou musel s vynaložením obvyklé pozornosti poznat již při uzavření smlouvy; to neplatí, ujistil-li ho prodávající výslovně, že věc je bez vad, anebo zastřel-li vadu lstivě.“*

Pokud tedy jedna ze smluvních stran ujistí druhou stranu o tom, že některá skutečnost je ve smlouvě obsažena, ač tomu tak ve skutečnosti není, bude se jednat o úmyslné vyvolání omylu. Kdyby však tato smluvní strana k uváděné skutečnosti vyhotovila také falzifikát prokazující její pravdivost, jednalo by se o omyl vyvolaný lstí.

3.4 Omluvitelný omyl

K tomu, aby bylo možné dovolat se relativní neplatnosti právního jednání, k němuž došlo na základě omylu vyvolaného druhou stranou, je potřeba, aby tento omyl bylo možné kvalifikovat jako tzv. omyl omluvitelný. Osoba, která byla uvedena v omyl, se tedy nemůže dovolat relativní neplatnosti předmětného právního jednání např. tehdy, pokud sama nevyvalovala potřebné úsilí k tomu, aby si dané skutečnosti ověřila. S tím souvisí ustanovení § 4 odst. 1 občanského zákoníku, podle něhož *„se má za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat.“*

Omluvitelný omyl je tedy omyl ve skutečnosti, kterou si zmýlená strana nemohla objektivně ověřit a důvodně podlehla mylnému dojmu. Naopak o neomluvitelný omyl jde

⁴³ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol: Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-108-6, s. 435

tehdy, pokud jednáající strana mohla skutečnosti, ohledně nichž je uváděna v omyl, zjistit, ověřit nebo se s nimi jiným způsobem seznámit, a přesto tak neučinila.⁴⁴

Pokud jde o omluvitelný omyl, jeho negativně vymezenou definici lze nalézt např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 2002, kde se říká, že o omluvitelný omyl nejde tehdy, byl-li omyl jednáající osoby zaviněn právě v důsledku její nedbalosti týkající se využití možnosti ověřit si skutečnosti, které jsou pro uskutečnění zamýšleného právního jednání rozhodné. Pokud tedy jednáající osoba měla možnost se předmětnému omylu vyhnout vlastní pečlivostí v rámci seznámení se skutečností rozhodující pro uskutečnění právního jednání, nelze takový omyl jednáající a následně relativní neplatnosti se dovolávající strany omluvit. Dle názoru Nejvyššího soudu totiž není možné akceptovat takovou možnost, že by bylo lze účinně se dovolat neplatnosti právního jednání pro omyl za takové situace, kdy by dovolávající osoba zanedbala „objektivně existující možnost přesvědčit se o pravém stavu věci, a bez příčiny se ve svém úsudku nechala mylně ovlivnit případnými dojmy, náznaky řešení nebo hypotézami o vlastnostech předmětu zamýšleného právního úkonu“.⁴⁵

Ve svém rozhodnutí z roku 2006 Nejvyšší soud na právě uvedené navázal, když rozhodoval ve věci uvedení v omyl jednáající ve věci uzavření dohody o narovnání. Bylo konstatováno, že se nejedná o omluvitelný omyl, pokud jednáající strana nebyla dostatečně pečlivá, aby si opatřila údaje rozhodující pro uzavření předmětné smlouvy. V takovém případě není možné dovolávat se relativní neplatnosti právního jednání s poukazem na to, že bylo jednáno v omylu vyvolaném druhou smluvní stranou.⁴⁶

V roce 2007 Nejvyšší soud rozhodoval obdobným způsobem ve věci relativní neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky, která měla být opět uzavřena stranou jednáající v omylu vyvolaném druhou smluvní stranou. Předmětem dané smlouvy bylo postoupení pohledávky vůči dlužníkovi, na jehož majetek byl prohlášen konkurs. Tento si neověřil, že postupovaná pohledávka již byla přihlášena v insolvenčním řízení a že účinky jejího přihlášení i nadále trvají. Mohl tak přitom učinit alespoň nahlédnutím do kopie přihlášky této pohledávky u postupitele. V takovém případě nebylo postupováno s dostatečnou pečlivostí, a tedy není možné tento omyl prohlásit za omluvitelný ve smyslu, že by na jeho základě mohlo dojít k prohlášení neplatnosti předmětného právního jednání. Je tomu tak i přesto, že postupitel v žalobci vyvolal skutkový omyl ve stavu postupované pohledávky svým prohlášením, že

⁴⁴ VOTŘELOVÁ, S. *Podstatný omyl, který (ne)způsobuje neplatnost smlouvy* [online]. Vydáno 28. 11. 2017 [citováno 13. 4. 2018]. Dostupné z: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/podstatny-omyl-ktery-nezpusobuje-neplatnost-smlouvy-106694.html>>

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2002, sp. zn. 30 Cdo 1251/2002.

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2009, sp. zn. 33 Odo 1560/2006.

pohledávku do insolvenčního řízení přihlásil a že správce majetkové podstaty tuto přezkoumal a uznal.⁴⁷

S pojmem omluvitelný omyl poměrně úzce souvisí institut omylu právního. Jedná se o neznalosti, resp. neúplné znalosti obecně závazných právních předpisů, ze kterých posléze vyloučí nesprávné posouzení právních důsledků právního jednání. Omyl právní bude zásadně omylem neomluvitelným, a to v souvislosti se základní právní zásadou „neznalost zákona neomlouvá“.⁴⁸ I toto pravidlo však má své výjimky, což potvrzuje také rozhodovací praxe českých vyšších soudů, které výjimečně právní omyl označí za omyl omluvitelný.⁴⁹

⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. července 2009, sp. zn. 29 Cdo 1830/2007.

⁴⁸ VOTŘELOVÁ, S. *Podstatný omyl, který (ne)způsobuje neplatnost smlouvy* [online]. Vydáno 28. 11. 2017 [citováno 17. 4. 2018]. Dostupné z: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/podstatny-omyl-ktery-nezpusobuje-neplatnost-smlouvy-106694.html>>

⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2014, sp. zn. 29 Cdo 2050/2011.

4 Omyl ve vedlejší okolnosti

Od podstatného omylu český právní řád rozlišuje omyl ve vedlejší okolnosti, jak již ostatně bylo řečeno výše v této práci. Aby bylo možné v konkrétním případě dovodit, zda se jedná o omyl podstatný či o omyl ve vedlejší okolnosti, je potřebné rozlišovat v rámci obsahu každého právního jednání mezi podstatnými a nepodstatnými složkami, resp. mezi rozhodujícími a vedlejšími okolnostmi. Jak bylo již uváděno, podstatnými složkami právního jednání jsou takové složky, jež jsou ze zákona nezbytné k tomu, aby předmětné právní jednání jako jednání určitého typu vůbec vzniklo, resp. vyvolalo zamýšlené právní následky. Co je okolností rozhodující vedle dikce zákona mohou také určit samotné strany v rámci svého ujednání.

Podstatnými složkami smlouvy jsou tedy ujednání o tom, bez čeho by daná pojmenovaná smlouva nemohla existovat – konkrétní zákonná ustanovení lze zpravidla nalézt vždy v rámci prvního ustanovení regulujícího ten který závazek. V jednostranných právních jednáních je podstatné vždy to, co o nich stanoví zákon (např. ustanovení o nabídce, o přijetí nabídky apod.). Podstatnou složkou právního jednání je také to, o čem se strany dohodly, že bude nezbytným předpokladem uzavření smlouvy. Není přitom rozhodné, o kterou okolnost se jedná. Na podstatné okolnosti se tímto způsobem musí smluvní strany shodnout.

Vedlejší okolnost lze vzhledem k výše uvedenému charakterizovat negativně, tedy tím způsobem, že se jedná o složku právního jednání, která v daném případě není jako podstatná označena zákonem ani dohodou smluvních stran. I v takové okolnosti může dojít k omylu, resp. k situaci, kdy je jedna ze stran uvedena druhou stranou v omyl. Omyl ve vedlejší okolnosti však dle občanského zákoníku nemá pro validitu právního jednání žádný význam. Jednající strana, která byla uvedena v omyl, však má vůči tomu, kdo tento omyl vyvolal, nárok na přiměřenou náhradu. Je přitom na místě znovu připomenout, že původcem omylu nemusí být pouze druhá smluvní strana, a z tohoto důvodu zákonodárce v ustanovení § 584 odst. 1 uvádí, že „*osoba uvedená v omyl má právo na přiměřenou náhradu vůči původci omylu,*“ nikoli např. vůči druhé smluvní straně. Ačkoliv to není v zákoně výslovně stanoveno, zcela souhlasím s názorem, že je třeba aby druhá strana právního jednání alespoň věděla, že se jednající mýlí.⁵⁰

V některých případech může na základě jednání v omylu ve vedlejší okolnosti jednajícímu vzniknout újma, a to buď v podobě škody jako újmy majetkové, nebo v podobě

⁵⁰ viz. ZUKLÍNOVÁ, M. *Hlavní důvody neplatnosti – II. Omyl* [online]. Vydáno 6. 11. 2015 [citováno 21. 4. 2018]. Dostupné z: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/hlavni-duvody-neplatnosti-ii-omyl>>

újmou nemajetkové. Pokud by se např. kupující v důsledku omylu ve vedlejší okolnosti domníval, že v kupní ceně zboží je již zahrnuta cena za dopravu, pak by dopravné v obvyklé ceně musel uhradit prodávající.⁵¹

V případech omylu ve vedlejší okolnosti zásadně platí, že se jednající strana nemůže dovolat relativní neplatnosti. Výjimkou je situace, kdy k uvedení v omyl dojde lstí. Dle ustanovení § 584 odst. 2 občanského zákoníku je dána relativní neplatnost právního jednání, jednala-li některá ze stran v omylu vyvolaném lstí, a to i přesto, že se omyl týkal vedlejší okolnosti. Znamená to tedy, že omyl vyvolaný lstí v tomto případě může vzniknout pouze na základě lstivého jednání některé smluvní strany, nikoli třetí osoby. V případě, že se strana jednající v omylu skutečně dovolá neplatnosti předmětného právního jednání, je potřeba, aby si strany všechna již proběhlá plnění z dané smlouvy vrátily tak, aby se nejednalo o plnění bez právního důvodu dle ustanovení § 2991 občanského zákoníku.⁵²

⁵¹ ZUKLÍNOVÁ, M. *Hlavní důvody neplatnosti – II. Omyl* [online]. Vydáno 6. 11. 2015 [citováno 21. 4. 2018]. Dostupné z: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/hlavni-duvody-neplatnosti-ii-omyl>>

⁵² ZUKLÍNOVÁ, M. *Hlavní důvody neplatnosti – II. Omyl* [online]. Vydáno 6. 11. 2015 [citováno 21. 4. 2018]. Dostupné z: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/hlavni-duvody-neplatnosti-ii-omyl>>

5 Omyl vyvolaný třetí osobou

Kromě druhé smluvní strany může být tím, kdo jednajícího uveden v omyl, také třetí osoba. Dle ustanovení § 585 občanského zákoníku totiž „*je právní jednání neplatné, pokud omyl jednajícího vyvolala třetí osoba.*“ Toto ustanovení bylo novinkou, kterou přinesl současný občanský zákoník, když s účinností do konce roku 2013 český právní řád výslovně nezakotvoval tento druh právního omylu. Dřívější občanský zákoník však reguloval situaci, kdy druhá jednající strana o zmýlení první ze stran věděla či vědět musela, z čehož vyplýval předpoklad, že mohlo dojít k situaci, že jednající stranu přivedla v omyl třetí osoba.⁵³

Třetí osobou je třeba chápat takovou osobu, která není daného jednání přímo účastna. Je třeba poznamenat, že termín „třetí osoba“ není českým právním řádem nikterak definován, a tedy je možno ohledně jeho charakteristiky vycházet toliko z právní doktríny, jakož také z případné judikatury vyšších českých soudů. Za třetí osobu je tak nutné považovat osobu, která se sama o sobě na předmětném právním jednání nepodílí, a která zároveň nemá na jeho důsledcích žádný právní zájem. V právní sféře třetí osoby tedy dané právní jednání nesmí působit žádné účinky.⁵⁴ Třetí osobou není myšlena ani osoba, s jejíž pomocí bylo dané dvoustranné jednání uzavřeno, tedy osoba, která s plným vědomím pomáhá některé ze stran ať již v postavení jejího zástupce, nebo v jakémkoli jiném postavení.⁵⁵

Jedná se o pravidlo, jímž český právní řád ochraňuje slabší stranu ve smyslu, že není potřebné zjišťovat, zda byl omyl způsoben např. zástupcem druhé strany, nebo přímo touto druhou stranou. Pokud zástupce druhé strany není dle výše uvedeného třetí stranou, znamená to, že uvede-li tento druhou jednající stranu v omyl, pak se toto jednání považuje za jednání druhé smluvní strany. Je-li tedy jednání přiřitatelné druhé smluvní straně, pak se případ nebude posuzovat v souvislosti s ustanovením § 585 občanského zákoníku, které reguluje omyl vyvolaný třetí osobou, nýbrž v souvislostech s omylem podstatným, resp. s omylem ve vedlejší okolnosti tak, jak bylo vymezeno výše v této práci.

Omyl vyvolaný třetí osobou je právně relevantní pouze tehdy, pokud je tento přiřitatelný druhé straně. Tomu odpovídá věta druhá ustanovení § 585 občanského zákoníku, kde se říká, že v případě, kdy omyl jednajícího vyvolala třetí osoba, avšak druhá jednající strana měla na

⁵³ § 49a z. č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění k 31.12.2013

⁵⁴ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část (§1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2117.

⁵⁵ ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek IV*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998. ISBN 80-85963-79-5. s. 101.

tomto činu třetí osoby podíl, příp. o něm alespoň věděla či musela vědět, *považuje se i tato osoba za původce omylu*. Dle právní doktríny v tomto případě mají být v potaz brány všechny možné formy účastenství druhé jednající strany na vyvolání omylu, tedy dle teorie trestního práva lze hovořit o organizaci, návodu či pomoci apod.⁵⁶

Aniž by druhá strana byla na vyvolání omylu u jednajícího účastna, může dojít k prohlášení relativní neplatnosti daného právního jednání. Zákon totiž říká, že stačí, aby druhá smluvní strana o zmýlení jednajícího věděla či vědět musela, aby tato byla ze zákona taktéž považována za původce omylu. V takových případech tedy opět zákonodárce v ustanovení § 585 odkazuje na aplikaci ustanovení § 583 či § 584 občanského zákoníku, dle nichž je možná relativní neplatnost předmětného právního jednání.

Omyl vyvolaný třetí osobou tak dle ustanovení § 585 nemá žádnou právní relevanci, důležitou otázkou je v těchto případech postavení druhé smluvní strany. Někteří autoři se však domnívají, že citované ustanovení směřuje především k situacím, kdy je jednáno o uzavření smlouvy, k němuž však nakonec nedojde. Byl-li by úmysl zákonodárce v případě zakotvení tohoto ustanovení do současného soukromoprávního kodexu jiný, pravděpodobně by zde nebylo hovořeno o „*osobě, s níž se právně jednalo*“, avšak o jedné ze smluvních stran. Pak by ale bylo na místě z logiky věci předpokládat, že v případě, že by k uzavření smlouvy skutečně došlo, i tato třetí strana, jež je původcem omylu, by měla analogicky k ustanovení § 584 občanského zákoníku mít povinnost přiměřené náhrady vzniknuvší škody či nemateriální újmy.⁵⁷

Ačkoli z dikce zákona povinnost k náhradě škody či nemateriální újmy způsobené třetí stranou straně jednající v omylu nevyplývá, odborná veřejnost se shoduje v tom, že tato povinnost existuje. Lze přitom vycházet z právní regulace jednání v omylu vyvolaného druhou smluvní stranou – obdobné sankce by měly platit také pro třetí stranu, která jednající osobu zmýlila. Třetí strana by tedy dle tohoto pojetí měla být s to způsobit omyl podstatný, omyl ve vedlejších okolnostech a také omyl vyvolaný lstí.⁵⁸

Jak bylo řečeno, je-li omyl vyvolaný třetí stranou přičitatelný druhé jednající straně, tato pak je odpovědná dle ustanovení § 583, resp. § 584 občanského zákoníku (viz výše v této práci). To však neznamená, že třetí osoba se ze svého jednání spočívajícího v uvedení jednající

⁵⁶ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. III. svazek. Věci a právní skutečnosti*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 766.

⁵⁷ viz. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I. (§ 1 až 654)* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8. s. 1474.

⁵⁸ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část (§1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2118.

osoby v omyl vyváže. V případě, že svým jednáním způsobí škodu či nemajetkovou újmu, je na místě aplikace ustanovení § 2909, resp. § 2910 občanského zákoníku regulujících porušení dobrých mravů a porušení zákona. Dle prvně uvedeného ustanovení platí, že „*škůdce, který poškozenému způsobí škodu úmyslným porušením dobrých mravů, je povinen ji nahradit.*“ Ustanovení § 2910 občanského zákoníku pak říká, že „*škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil.*“

5.1 Omyl v přenosu projevu vůle

Speciální případ omylu upravuje ustanovení § 571 občanského zákoníku. Podle něj v případě, kdy „*projev vůle dojde změněn vlivem prostředků použitých tím, kdo jednal, nebo jiných okolností, které nastaly během přepravy, posoudí se právní případ dle ustanovení o omylu.*“ Uvedené ustanovení tedy dopadá na situace, kdy jednající strana sice projeví vůli v souladu se svou skutečnou vnitřní vůlí, avšak ještě před tím, než je tento projev vůle doručen adresátovi, dojde k jeho změně. Adresátovi je tak doručen projev vůle, který však neodpovídá skutečné vůli jednajícího.

Předmětné ustanovení je součástí právního řádu zřejmě z důvodu potřebné ochrany adresáta, který nemůže vědět o tom, že projev vůle byl v průběhu své přepravy změněn.⁵⁹ Jedná se tedy o jediný případ rozporu mezi vůlí a projevem, na který se v současnosti aplikují ustanovení regulující omyl v přenosu vůle. To znamená, že ač subjektivně navrhovatel tento rozpor nezavinil, přisuzuje mu jej zákonodárce k tíži. Učiněný projev vůle totiž zásadně zůstane platným právním jednáním, a tedy nastane situace, kdy se adresát ocitne v pozici, kdy byl uveden v omyl. Navrhovatel tedy v těchto případech nese riziko spojené s činností třetích osob, a je tedy otázkou, zda má být aplikováno ustanovení § 585 občanského zákoníku.⁶⁰

Lze se domnívat, že o omyl podstatný ve smyslu § 583 občanského zákoníku se v těchto případech nebude zpravidla jednat, když zde zákonodárce zakotvuje podmínku účasti druhé strany (navrhovatele) na uvedení jednající v omyl. Tato podmínka zpravidla v případech změny projevu vůle třetí osobou při přepravě nebude naplněna.

⁵⁹ Viz. ZUKLÍNOVÁ, M. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha a. s., 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 110.

⁶⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I. (§ 1 až 654)* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8. s. 1414.

6 Další případy omylu v občanském právu

V rámci celého českého občanského práva existuje mnoho možných případů omylu. Některé typické případy a jejich specifická právní regulace budou analyzovány v následující kapitole.

6.1 Omyl v projevené vůli zůstavitele

Současný občanský zákoník nově výslovně zakotvuje neplatnost ustanovení závěti v případě podstatného omylu. Konkrétně je v těchto souvislostech hovořeno o ustanovení § 1529 citovaného právního předpisu, které zní následovně: „*Podstatný omyl zůstavitele způsobuje neplatnost ustanovení závěti, kterého se týká.*“

Závěť je jednostranným právním jednáním, a proto i na ni dopadají obecná občanskoprávní ustanovení regulující právní jednání. Kromě zákonem požadovaných náležitostí týkajících se subjektu a obsahu tohoto právního jednání tak pořízení pro případ smrti musí taktéž splňovat veškeré náležitosti vůle a jejího projevu. Závěť tedy musí být sepsána svobodně, vážně, určitě, srozumitelně a taktéž s vůlí zůstavitele prostou omylu.

Právě z důvodu, že závěť je velmi specifickým typem jednostranného právního jednání, považoval zákonodárce za vhodné v rámci ustanovení o dědickém právu některé speciální otázky týkající se její platnosti výslovně upravit. Specifikum tohoto jednostranného právního jednání zcela jistě tkví ve skutečnosti, že závěť vyvolává své účinky teprve v okamžiku smrti zůstavitele, což s sebou ruku v ruce nese také skutečnost, že v případě pochybností ohledně platnosti tohoto právního jednání či jeho některého ustanovení může nastat velmi obtížný proces dokazování. Proto je vhodné, aby také omyl ve vůli zůstavitele byl speciálně právně regulován, čímž je zároveň obecná právní regulace omylu v právním jednání pouze podpůrně aplikovatelná.

Hlavním rozdílem oproti obecné úpravě omylu je tak to, že u omylu zůstavitele se nezkoumají příčiny jeho vzniku, stačí pouhá faktická existence vzniku omylu jako objektivní skutečnosti.⁶¹ Pokud došlo k omylu ve vůli zůstavitele, platnost závěti je v těchto situacích posuzována z hlediska jejího pořizovatele, nikoli z hlediska jejích adresátů, tedy především dědiců. Rozhodujícím kritériem přitom je, že zůstavitel při pořizování závěti jednal v podstatném omylu – tedy v takovém omylu, že by o pozůstalosti nebo její části nepořídil

⁶¹ Šešina/Wawerka in Dvořák, švestka... s. 122

stejným způsobem, pokud by nejednal v omylu. V tomto případě není rozhodující, kdo takový omyl vyvolal, ani to, zda tento omyl vznikl výhradně z příčin na straně samotného zůstavitele.⁶²

Následkem podstatného omylu zůstavitele je neplatnost předmětného ustanovení závěti, a pokud by se tento omyl týkal celého pořízení pro případ smrti, pak je neplatná celá tato závěť. Neplatnost právního jednání je i v tomto případě relativní, což znamená, že dědic má právo se neplatnosti dovolat; neučiní-li tak, pak se na předmětnou závěť hledí jako na platnou.⁶³

Dle ustanovení § 1530 občanského zákoníku je omyl zůstavitele podstatný, pokud se týká osoby, které se něco zůstavuje, nebo také, pokud jde o podíl či věci, které se zůstávají, příp. podstatné vlastnosti věci (tedy takové vlastnosti, u kterých je zřejmé, že by zůstavitel v závěti byl pořídil jinak, kdyby se ohledně nich nemýlil).

Za povšimnutí stojí formulace podstatného omylu „*týká-li se osoby, které se něco zůstavuje*“, tedy pouze dědice či odkazovníka, nikoliv např. svěřenského správce. Zákonodárce v citovaném ustanovení dále zakotvuje pravidlo, že ustanovení závěti je platné, pokud se ukáže, že osoba nebo věc byly jen nesprávně popsány. Znamená to tedy, že pouhá vada projevu např. v podobě přeřeknutí, přepsání, nesprávného pojmenování nebo popisu není podstatným omylem. Neplatnost příslušného ustanovení závěti taktéž nevyvolá chybné uvedení osobního jména nebo příjmení, pokud i přesto nebude pochybnosti o tom, kterého člověka zůstavitel obmyslil.⁶⁴ K objasnění takto nesprávně popsaných osob či věcí budou nepochybně především sloužit tzv. jiné listiny, jak o nich hovoří občanský zákoník.⁶⁵ Je tedy zřejmé, že se zákonodárce snažil o to, aby k zneplatnění závěti či některého jejího ustanovení bylo možné přistoupit pouze v případech, kdy je to vzhledem k závažnosti omylu na straně pořizovatele nevyhnutelné.

Zakládá-li se vůle zůstavitele na mylné pohnutce, tato skutečnost dle ustanovení § 1531 občanského zákoníku způsobuje neplatnost ustanovení závěti, jehož se týká. Jak již bylo výše několikrát konstatováno, samotná pohnutka, která není v rámci projevu vůle vyjádřena, nemá pro právní jednání žádnou relevanci. To platí i pro pohnutku zůstavitele, která by zůstala v pořízení pro případ smrti nevyjádřena. Relevantní je pouze pohnutka, která bezprostředně zakládá zůstavitelovu vůli, tj. musí být prokázáno, že jen z této pohnutky zůstavitelova vůle vycházela. Nejasná je situace v případě kdy zde existuje mylná pohnutka zůstavitele týkající se

⁶² LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. IV. Dědické právo (§1475–1720)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-570-1 s. 167-168

⁶³ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku* [online]. [citováno 9. 4. 2018]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0>>

⁶⁴ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku* [online]. [citováno 9. 4. 2018]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0>>

⁶⁵ § 1495 Občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

podstatné náležitosti závěti. Komentář nám poskytuje návod, že v takových případech bude s ohledem na konverzi právního jednání třeba zkoumat, zdali takto neplatná závěť nebude alespoň splňovat požadavky zákonného dovětku.⁶⁶ Rovněž zde zákonodárce výslovně vyzdvihuje pouze částečnou neplatnost závěti pro předmětné ustanovení v ní, a nikoliv neplatnost závěti jako celku.

Pokud jde o proces namítnutí neplatnosti závěti či její části právě v důsledku, že došlo k omylu na straně zůstavitele, k této námitce mohou platně přistoupit toliko osoby obmyšlené, tedy v tomto případě dědicové. Dle ustanovení § 586 občanského zákoníku platí, že v případě, kdy je neplatnost právního jednání stanovena na ochranu zájmu určité osoby, může právě a jen tato osoba vznést námitku neplatnosti. Pokud k tomu nedojde, považuje se právní jednání za platné.

Otázkou zůstává způsob dokazování a prokazování omylu při dědickém řízení. V tomto bodě je snad možno předpokládat, že soudy by mohly vycházet z ustanovení § 572 obecného zákoníku občanského, které zakotvovalo vyvratitelnou domněnku týkající se platnosti zůstavitelova ustanovení, do doby dokázání toho, že zůstavitelova vůle byla zcela založena na mylné pohnutce.

Lze se domnívat, že v praxi může nastat situace, kdy se po smrti zůstavitele dědicové budou přít o existenci podstatného omylu nebo mylné pohnutky na straně zůstavitele. Důkazní břemeno v těchto případech ponese ten dědic, který by dědil, kdyby zůstavitel nebyl omylem nebo mylnou pohnutkou ovlivněn. K právě uvedenému lze uvést část rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1986, kde bylo rozhodnuto, že v případě posuzování skutečné vůle zůstavitele je potřeba vedle znění textu závěti také zjišťovat a prověřovat veškeré okolnosti, za nichž bylo pořízení pro případ smrti učiněno a ze kterých lze dovozovat skutečnou vůli zůstavitele.⁶⁷

Právě uvedené odpovídá ustanovení § 1494 občanského zákoníku, podle něhož je potřeba závěť vykládat tak, „*aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.*“ Slova použitá v textu závěti mají být přitom zásadně vykládána dle jejich obvyklého významu – výjimkou je situace, kdy zůstavitel určitým výrazům prokazatelně přisuzoval zvláštní, sobě vlastní smysl.

6.2 Omyl při uzavírání manželství

Relativní neplatnost může dle stávajícího občanského zákoníku postihnout také uzavření manželství jako dvoustranné právní jednání snoubenců. Aby mohlo dojít k námitce jednání

⁶⁶ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. IV. Dědické právo (§1475–1720)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-570-1 s. 171

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 1986, sp. zn. 4 Cz 61/86.

v omylu a následnému prohlášení uzavření manželství soudem za neplatné, je potřeba, aby jeden ze snoubenců byl v okamžiku uzavírání manželství v omylu. Přitom zákonodárce požaduje, aby se jednalo o tzv. kvalifikovaný omyl, tedy o omyl konkrétně regulovaný zákonem. Jde o případy, kdy je sňatek uzavřen v omylu týkajícím se totožnosti snoubence nebo povahy sňatečného jednání.

Dle ustanovení § 684 odst. 1 občanského zákoníku platí, že soud prohlásí za neplatné manželství na návrh manžela, „*jehož projev vůle o vstupu do manželství byl učiněn jen v důsledku omylu o totožnosti snoubence nebo o povaze sňatečného právního jednání.*“ Manžel, který byl v době uzavírání manželství uveden v omyl, musí návrh k soudu podat nejpozději v době do jednoho roku ode dne, kdy tak vzhledem k okolnostem mohl nejdříve učinit, popř. kdy se o pravém stavu věci dozvěděl. Zákon tak zakotvuje jednoletou objektivní i subjektivní lhůtu.

6.2.1 Omyl v totožnosti snoubence

Výhodou stávajícího občanského zákoníku, pokud jde o ustanovení týkající se omylu v totožnosti snoubence, je, že je téměř vždy možné aplikovat soudní rozhodnutí vydaná v meziválečném Československu – tato judikatura může v současné době pomoci správně interpretovat aktuálně účinný text zákona, který právě z právních předpisů tohoto období vychází.

Příkladem takového rozhodnutí je omyl v osobě manžela, o němž rozhodoval Nejvyšší soud v roce 1921. V jeho rozhodnutí bylo konstatováno, že kvalifikovaným omylem, který může vést k neplatnosti manželství, je toliko omyl v osobě manžela z hlediska fyzické jednoty. To tedy znamenalo, že takovým omylem nemůže být např. omyl v osobních, rodinných nebo majetkových poměrech manžela.

Stručně ke skutkovým okolnostem uvedeného případu: Snoubenci se seznámili v roce 1918, muž ženě tvrdil, že je nadporučíkem v záloze, jeho matka že pochází ze statku a otec je zámožným advokátem. Sám měl dle svých slov studovat také práva. V důsledku tohoto předstírání s ním dívka v následujícím roce uzavřela sňatek. Několik dní po svatbě však byl manžel zatčen vojenskou policií, přičemž vyšlo najevo, že ve skutečnosti je bývalým domobraneckým svobodníkem a absolventem několika tříd střední školy, jeho otec je zedník a matka je dcerou podruha. Hodnost nadporučíka si muž podvodně přisvojil a ještě před sňatkem dokonce figuroval v několika případech trestného činu podvodu, krádeže a zpronevěry. Za to byl posléze odsouzen ke dvěma a půl letům trestu odnětí svobody.

Manželka se následně po zjištění pravé identity svého manžela domáhala u soudu konstatování neplatnosti manželů pro omyl v osobě snoubence.

Manželka však s žalobou neuspěla. Nejvyšší soud rozhodl o tom, že kvalifikovaný omyl, aby zakládal nebo mohl zakládat neplatnost manželství, v těchto případech musí spočívat ve fyzicky odlišné osobě snoubence a manžela. Dle ustanovení tehdejšího § 57 zákona č. 946/1811 Sb., všeobecného zákoníku občanského, účinného k 1. lednu 1917, platilo, že „*omyl činí přivolení k sňatku neplatným jen tehdy, sběhl-li se v osobě budoucího manžela.*“ To odpovídá dnešnímu zakotvení omylu v totožnosti snoubence, a je tak možné z uvedené judikatury i dnes čerpat.⁶⁸

Obdobným případem by byla také situace, kdy by na místě snoubence vystupovala při uzavírání manželství jiná osoba, která by měla jeho identifikační průkaz. Tak např. může teoreticky dojít k situaci, kdy snoubenec má jednovaječné dvojče, s nímž se záměrně zamění při uzavírání obřadu. Manželka o tom netuší, teprve po dvou letech od uzavření manželství se tuto skutečnost dozví. Od tohoto okamžiku začíná běžet subjektivní jednoletá lhůta pro podání námítky k soudu, na jejímž základě tento může vyslovit neplatnost manželství. Důležitý je v tomto případě totiž den, kdy se manželka dozvěděla o pravém stavu věcí. Jedná se o lhůtu prekluzivní, což znamená, že pokud tato marně uplyne, nárok na dovolání se neplatnosti manželství manželovi jednajícimu v omylu zaniká. Lze se domnívat, že po marném uplynutí jednoleté lhůty manžel s platností manželství i přes svůj omyl souhlasí.

Omyl v totožnosti jednoho ze snoubenců může nastat také tím způsobem, že je zfalšována veřejná listina, tedy např. občanský průkaz tak, že je možné, aby se snoubenec vydával za jiného člověka. I v takovém případě platí, že může dojít k situaci, kdy druhý snoubenec je uveden v omyl a může se dovolávat zneplatnění manželství. Kromě toho by v tomto případě hrozil také postih trestněprávní, jelikož padělání či pozměnění veřejné listiny je dle českého právního řádu trestný čin. Jedním ze snoubenců konečně může být také zneužita situace, kdy český právní řád pro možnost uzavření manželství nepožaduje předložení dokladů totožnosti (typicky v případě ohrožení života) a vydávat se za jinou osobu.⁶⁹

V roce 2009 rozhodoval Ústavní soud ve věci návrhu na prohlášení manželství za neplatné z důvodu omylu v totožnosti snoubence. Manželka žádala soud o zrušení manželství z důvodu, že ji manžel neustále uváděl v omyl, což spočívalo zejména v otázkách

⁶⁸ ŠEVČÍK, L., KINCL, M., WELLECH, E., PŠENKO, R. *Vyznejte se v novém občanském zákoníku. Nejběžnější životní situace z pohledu občanského práva.* 1. vyd. Brno: BizBooks, 2013. ISBN 978-80-265-0071-1. s. 33-34.

⁶⁹ PLECITÝ, V. a kol. *Základy rodinného práva.* 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-139-7. s. 33.

skutečného počtu jím uzavřených manželství, počtu jeho dětí, vyživovací povinnosti k jeho dětem, ale i v otázkách týkajících se jeho příjmů a neuhrazených závazků. Dle názoru stěžovatelky přitom tyto důvody naplňují zákonný důvod pro možnost vyslovení neplatnosti manželství, jelikož došlo k omylu v totožnosti snoubence. Pojem „totožnost“ totiž dle argumentace stěžovatelky má širší význam, jelikož nespadá pouze do sféry právní, avšak také do sféry sociální a mravní. V tomto termínu tak lze spatřovat „*nejen administrativní a statistické údaje o jedinci, ale také soubor různých znaků formální a neformální povahy, které vymezují jedince, odlišují jej od ostatních a vypovídají o míře jeho způsobilosti naplnit obsah institutu manželství v jeho širším, tj. nejen formálně-právním, ale také sociálním a mravním pojetí.*“

Ústavní soud k tomuto uvedl, že pojem „totožnost“ nelze interpretovat právě uvedeným způsobem. Omyl týkající se totožnosti jednoho ze snoubenců totiž typicky znamená, že manželství je uzavíráno s osobou, která předložila padělaný či odcizený doklad totožnosti. Jiné než administrativní údaje o snoubenci, především pak o jeho vlastnostech a předchozím životě, mají osoby, které do manželství vstupují, v souvislosti s příslušnými ustanoveními českého rodinného práva poznat předem. V okamžiku uzavírání manželství konečně snoubenci prohlašují, že jim nejsou známy okolnosti, které by vylučovaly uzavření manželství, že vzájemně znají svůj zdravotní stav a že zvážili úpravu budoucích majetkových vztahů, uspořádání budoucího bydlení a hmotné zajištění rodiny po uzavření manželství. Lze tedy říci, že „*povinnost snoubenců, aby navzájem poznali své charakterové vlastnosti, zdůrazňuje význam manželství jako životního společenství, a tedy i uvážlivost při výběru partnera*“. Vzhledem k právě uvedenému byla ústavní stížnost stěžovatelky odmítnuta jako návrh zjevně neopodstatněný.⁷⁰

6.2.2 Omyl v povaze sňatečného právního jednání

Jak bylo uvedeno výše, druhým typem omylu při uzavírání manželství, který může způsobit jeho následné zneplatnění, je omyl v povaze sňatečného právního jednání. Jedná se o případy, kdy manželství vznikne i přesto, že jeden z manželů nevěděl, že jde o uzavření manželství. Příkladem lze uvést situaci, kdy žena na oslavu narozenin svého přítele pozve oddávajícího a matrikářku, jimž řekne, že je se snoubencem dohodnuta na uzavření manželství. V restauraci tedy proběhne standardním způsobem obřad, načež oddávající odejde. Muž je však od začátku přesvědčen o tom, že celá „akce“ byla pouze recese a nešlo o skutečné uzavření manželství. Pokud takový omyl bude prokázán před soudem, tedy pokud ženich prokáže, že

⁷⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 1491/09.

nevěděl a nemohl vědět, že se jedná o skutečný svatební obřad, pak dojde k prohlášení neplatnosti tohoto manželství.

Lhůta pro podání námítky k soudu je přitom totožná s lhůtou, která byla uvedena pro případ omylu v totožnosti snoubence. Přitom i zde platí, že návrh může podat pouze ten z manželů, který v okamžiku obřadu jednal v omylu.⁷¹ Soud však může o neplatnosti manželství rozhodnout i po jeho zániku v důsledku smrti jednoho z manželů. K tomu může dojít tehdy, pokud soudní řízení bylo zahájeno již před zánikem manželství a návrh na prohlášení manželství za neplatné z důvodu omylu byl podán druhým manželem.

Pokud by tento návrh podal zesnulší manžel, jeho potomci mohou v jednoleté lhůtě běžící ode dne smrti podat návrh k soudu, aby bylo rozhodnuto o neplatnosti manželství. Právě uvedenou možnost zákonodárce zakotvil do ustanovení § 684 odst. 2 občanského zákoníku. Důvodem, proč mohou vyslovení neplatnosti manželství po jeho zániku smrtí jednoho z manželů u soudu navrhopat děti zesnulého manžela je, že „*existence předchozího návrhu manžela představuje okolnost, jež zakládá obhajitelný předpoklad souladu možného výsledku (vyslovení neplatnosti manželství) s dříve reálně projeveným zájmem navrhujícího manžela*“, jak ve svém rozhodnutí z roku 2007 konstatoval Ústavní soud.⁷²

K omylu v povaze sňatečného právního jednání může dojít u jednoho ze snoubenců, nebo i u obou snoubenců současně. Důvodem kromě výše uvedeného příkladu může být také neznalost jazyka, v němž se obřad uskutečňuje (ač je v takovém případě dle českého právního řádu potřebná účast tlumočnicka). Existuje také teoretická možnost, že snoubenci nejsou zcela seznámeni s významem náboženských obřadů církve nebo náboženské společnosti a jednají v omylu v tom smyslu, že se např. domnívají, že dochází k zasnubám, nicméně s předmětným aktem je spojen vznik manželství.⁷³

6.3 Omyl při nabývání vlastnického práva

Nabytí vlastnického práva lze dle českého právního řádu uskutečnit dvěma způsoby, a to originárně a derivativně. Originárním nabytím vlastnického práva se myslí situace, kdy nabyvatel svoje právní postavení neodvozuje od žádného předcházejícího vlastníka, jelikož vlastnické právo buď vzniká poprvé, nebo bylo nabyto nezávisle na předchozím vlastníkovi.

⁷¹ ŠEVČÍK, L., KINCL, M., WELLECH, E., PŠENKO, R. *Vyznejte se v novém občanském zákoníku. Nejběžnější životní situace z pohledu občanského práva*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2013. ISBN 978-80-265-0071-1. s. 34.

⁷² Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. října 2007, sp. zn. III. ÚS 763/06.

⁷³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek II. (§ 655 až 975)* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 65.

Originárním způsobem nabytí vlastnického práva je vydržení, nabytí ze zákona, pravomocné rozhodnutí příslušného orgánu, dále pak zhotovení věci, zpracování cizí věci, přírůstek, připadnutí věci ztracené, opuštěné nebo skryté.

Derivativní způsoby nabývání vlastnictví jsou takové způsoby, kdy je vlastnictví k věci odvozováno od vlastnictví předchozího vlastníka. Nový vlastník tak vstupuje do jeho práv a povinností. Typickým příkladem je koupě a prodej, darování nebo dědění.⁷⁴

6.3.1 Dobrá víra a vydržení

I v případech nabývání vlastnického práva může dojít k omylu. V případě, kdy je způsobem nabytí věci držba, zákon výslovně předpokládá dobrou víru držitele, který se následně po určité době stává ze zákona oprávněným držitelem a držba se stává oprávněnou držbou. Tato dobrá víra musí existovat po celou tzv. vydržecí dobu, aby následně mohlo dojít ke vzniku vlastnictví k oprávněně držené věci. Tato dobrá víra spočívá v tom, že po celou vydržecí dobu se držitel oprávněně domnívá, že mu věc či právo patří, avšak ve skutečnosti tomu tak není. Dle ustanovení § 1089 odst. 1 občanského zákoníku platí, že „*držel-li poctivý držitel vlastnické právo po určenou dobu, vydrží je a nabude věc do vlastnictví.*“

Uvedená dobrá víra v případě nabývání vlastnictví vydržením v podstatě znamená, že držitel žije v omylu, že věc či právo, které drží, je jeho. Podle rozhodovací praxe českých vyšších soudů dobrá víra zaniká v okamžiku, kdy se držitel seznámí se skutečnostmi, na jejichž základě u něj objektivně musely vyvstat pochybnosti ohledně tohoto domnělého vlastnictví. Pokud je tedy prokázáno, že od jistého okamžiku držitel věděl nebo musel vědět, že není oprávněným držitelem, znamená to zánik dobré víry v případě, že by došlo k pokračování držby. Vzhledem k absenci dobré víry po celou dobu držby pak nemůže dojít ani k vydržení, tedy k nabytí vlastnického práva tímto způsobem.

K právě uvedenému se vyjádřil např. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí z roku 2003, když konstatoval, že předpokladem oprávněné držby je, že je držitel v dobré víře, že mu držená věc či právo patří. Přitom je posouzení ohledně existence této dobré víry potřebné učinit objektivně, nikoli pouze ze subjektivního pohledu samotného držitele. Dobrá víra tedy v tomto smyslu bude přítomna tehdy, pokud držitel věc drží v omylu, že mu tato věc či toto právo patří. Jde tak o omyl omluvitelný, pokud je možné konstatovat, že mýlící se držitel postupoval s obvyklou pečlivostí a mírou opatrnosti, kterou lze s ohledem na všechny okolnosti a povahu

⁷⁴ např. CHALUPA, L. K nabytí vlastnictví pravomocným rozhodnutím státního orgánu. *Právní rozhledy*, 1999, č. 8, s. 401.

konkrétního případu požadovat. Nezbytné je pak zkoumat, zda držitel neměl, resp. ani nemohl mít po celou vydržecí dobu důvodné pochybnosti o tom, že mu věc skutečně po právu náleží. Stejně tak je potřeba také nahlížet na zánik dobré víry, přičemž není důležité, jakým způsobem se držitel mohl seznámit se skutečnostmi, které musely vyvolat pochybnost o tom, že je po právu vlastníkem věci. Důležité je, že z objektivního hlediska dané skutečnosti byly takového charakteru, že byly s to vyvolat uvedené pochybnosti.

V daném případě bylo rozhodováno ohledně otázky možného vydržení nemovitých věcí, které měli žalobci nabýt na základě kupní smlouvy z roku 1985 uzavřené s JZD jako prodávajícím subjektem. To však nebylo majitelem předmětné věci, a tedy nebylo možné od tohoto subjektu věc koupí platně nabýt. Jak se ukázalo, předmětné nemovitosti nebyly součástí přílohy k předmětné hospodářské smlouvě, což připustili i slyšení svědkové. Tento rozsudek byl domnělým novým vlastníkům doručen již v roce 1994, načež bylo podáno odvolání. Žalobci trvali na tom, že JZD bylo vlastníkem nemovitých věcí, jež byly předmětem smlouvy, nicméně i přesto svoji argumentaci postavili na tvrzení, že předmětná kupní smlouva je neplatná a došlo tedy k nabytí vlastnictví vydržení nemovitých věcí. Dobrá víra žalobců však nejpozději s doručením rozsudku soudu prvního stupně, v němž se uvádělo, že JZD nebylo majitelem předmětných nemovitých věcí, musela objektivně skončit, neboť odůvodnění rozsudku bylo podloženo obsahem provedených důkazů, které objektivně musely u každého vyvolat v tomto smyslu pochybnosti. K vydržení předmětných nemovitostí tedy nemohlo dojít, jelikož nedošlo k naplnění vydržecí lhůty ve smyslu, že by po celou dobu byli držitelé v dobré víře, že věc náleží do jejich vlastnictví.⁷⁵ V případě vydržení je tedy omyl držitele jedním ze zákonných požadavků k tomu, aby bylo možné tímto způsobem následně nabýt vlastnictví k oprávněně držené věci či právu.

O omylu držitele lze hovořit také v jiném případě, totiž v případě tzv. držby *contra tabulas*, tedy držby v rozporu s katastrem nemovitostí. Jedná se o situaci, kdy se držitel domnívá, že mu daná nemovitá věc náleží jako vlastníkovu, ač katastr nemovitostí uvádí něco jiného. Lze se tedy domnívat, že za předpokladu obvyklé pečlivosti a opatrnosti by taková situace pravděpodobně nastat neměla a nastane-li přece, pak by neměl být dotyčný držitel považován za držitele v dobré víře. Judikatura českých vyšších soudů však připouští i oprávněnou držbu tohoto typu.

Dle názoru Nejvyššího soudu publikovaného v rámci rozhodnutí z roku 1999 není možné při objektivním posuzování toho, zda se jedná o oprávněnou držbu vedoucí k vydržení,

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2003, sp. zn. 22 Cdo 145/2003.

vycházet pouze z ze skutečnosti, že stav vzniklý na základě vzniklé držby není v souladu s údaji uvedenými v katastru nemovitostí, o nichž se držitel nepřesvědčil. Je potřeba brát v potaz také všechny okolnosti, za nichž byla držba uchopena. V daném případě se jednalo o žalobu, kterou mělo být určeno, že žalobce je vlastníkem pozemku. Otcí žalobce byly v roce 1949 osidlovacím úřadem přiděleny do vlastnictví nemovité věci – dům a pozemky, které on a celá rodina užívali, obdělávali a spravovali. Žalobcův otec zemřel v roce 1991, žalobce jako jeho právní nástupce byl přesvědčen o tom, že veškeré tyto doposud užívané a spravované pozemky jsou v jeho vlastnictví. Teprve koncem roku 1991 došel žalobce ke zjištění, že užívá část pozemků, jejichž vlastníky jsou jiné osoby – žalovaní. Tyto pozemky měly poměrně rozsáhlou výměru, celkem 600 m². Žalobce se domníval, že vlastnictví k těmto pozemkům vydržel, když jeho otec a posléze i on sám tyto v dobré víře drželi v oprávněné víře po dobu delší než čtyřicet let.

Soud prvního stupně a následně také odvolací soud zaujaly názor, že pozemky vydržením nabyty nebyly, když tyto představovaly celkem 85 % plochy všech původně otcí přidělených pozemků. *„S ohledem na velký rozdíl výměry přidělených a fakticky užívaných pozemků i s přihlédnutím k tomu, že právní předchůdce navrhovatele, jeho otec, a později ani žalobce vůbec nevěděli, jak velké pozemky byly žalobcovu otcí přiděleny, dospěly soudy k závěru, že ani žalobce ani jeho otec nebyli v dobré víře, že jim tyto pozemky patří. Podle názoru soudu v případě, že otcí žalobce byly přiděleny pozemky, aniž by do rozhodnutí o přidělu byla uvedena jejich výměra, bylo jeho povinností tuto výměru zjistit na základě výpisu z evidence nemovitostí nebo jiným způsobem, např. dotazem na orgán, který vydal rozhodnutí o přidělu. Pokud tak neučinil, nemohl být v dobré víře, že je vlastníkem všech pozemků, které užívá, tedy i těch, které mu ve skutečnosti přiděleny nebyly.“*

S tímto názorem se však neztotožnil Nejvyšší soud, podle jehož názoru je třeba vycházet ze skutečnosti, že právní předchůdce žalobce se chopil držby sporných nemovitých věcí v roce 1949, kdy platily jiné právní předpisy, podle nichž mohla být *„práva, která se zapisují do knih veřejných, v držení naturálním, t. j. že držitelem takového práva bude, kdo je vykonává, ač v knihách není zapsán; připouštělo se i vydržení práv k nemovitostem contra tabulas, tedy v rozporu se zápisem do veřejných knih“*. Právní povinnost ověřit si rozlohu přidělených pozemků, která nebyla v rozhodnutí o přidělu uvedena, přitom z tehdy platného práva nebylo lze dovodit. *„Z toho je zřejmé, že při posuzování otázky, zda v daném případě byly splněny podmínky držby vedoucí k vydržení, nelze vycházet jen ze skutečnosti, zda stav vzniklý v důsledku uchopení držby byl v souladu s údaji uvedenými v pozemkové knize, popřípadě v jiné veřejné knize, o kterých se držitel nepřesvědčil, ale je třeba brát do úvahy všechny okolnosti,*

za kterých byla držba uchopena.“ Rozhodnutí odvolacího soudu tedy bylo rozhodnutím Nejvyššího soudu zrušeno.⁷⁶

6.3.2 Omluvitelnost omylu při převodu nemovité věci

Otázkou omluvitelnosti omylu se předkládaná práce v obecné rovině občanského práva zabývala již výše. Omluvitelnost omylu při převodu nemovité věci je specifickou problematikou již s ohledem na skutečnost, že smlouva o převodu nemovité věci je právním úkonem, který ze zákona musí být písemný, což také znamená, že projev vůle je vyjádřen tímto způsobem a není problém jej tedy kdykoli prokázat. Pokud je takto vyjádřená vůle v rozporu s tím, co účastníci smlouvy ve skutečnosti chtěli, jedná se o neshodu mezi vůlí a projevem, tedy o omyl v projevu vůle. Nelze však automaticky konstatovat, že takto vadně vyjádřená vůle nemá mít právní účinky.

Ve věci týkající se právě uvedené problematiky rozhodoval v roce 2002 Nejvyšší soud. Žalobkyně uzavřela se žalovanými v roce 1992 smlouvu o prodeji nemovité věci, kde byly jako předmět této kupní smlouvy uvedeny dvě parcely. Dle předmluvní dohody a vůle obou smluvních stran však měla být odkoupena pouze jedna z nich, čemuž také měla odpovídat kupní cena uvedená ve smlouvě. Na základě této kupní smlouvy došlo k zapsání nových vlastníků do katastru nemovitostí, a to k oběma parcelám uvedeným v předmětné smlouvě. Soud prvního stupně rozhodl ve smyslu, že došlo k omylu v předmětu smlouvy, a proto je v části, kde je uvedena druhá parcela, která neměla být součástí předmětu smlouvy, relativně neplatná. Omyl však byl vyvolán samotnou žalobkyní a z tohoto důvodu není možné, aby se ho ona sama úspěšně mohla před soudem dovolat.

Dle názoru odvolacího soudu chyběla ohledně druhé, ve smlouvě mylně uvedené parcely, vůle k jejímu převodu na obou stranách právního jednání, a tedy kupní smlouva v tomto smyslu nemohla vůbec vzniknout. Smlouva nebyla uzavřena v omylu, nýbrž k omylu došlo pouze v písemném vyjádření projevu vůle. Vůle jednajících však byla jasná a srozumitelná. Vlastnické právo k této parcele tedy na žalované dle rozhodnutí odvolacího soudu nepřešlo. Žalovaní předmětnou parcelu v roce 1996 na základě smlouvy o prodeji převedli na třetí osobu, nicméně z důvodu, že nebyli skutečnými vlastníky parcely, byla tato smlouva z roku 1996 prohlášena za absolutně neplatnou.

Konečně se případem zabýval také Nejvyšší soud. Ten konstatoval, že žalobkyně uzavřením písemné smlouvy projevila vůli prodat obě parcely a žalovaní projevili vůli tyto

⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 1999, sp. zn. 22 Cdo 837/98.

koupit. Smlouva tedy platně vznikla. Pokud vůle obou stran směřovala pouze ke koupi a prodeji jedné z parcel, znamená to omyl v projevu vůle, není však možné hovořit o tom, že kupní smlouva vůbec nevznikla. Následně se tedy odvolací soud měl zabývat otázkou relativní neplatnosti, k čemuž vůbec nedospěl. Došlo tedy k nesprávnému právnímu posouzení věci, rozsudek odvolacího soudu byl zrušen a věc mu byla vrácena k dalšímu řízení.⁷⁷

6.3.3 *Oboustranný omyl*

V české judikatuře týkající se omylu při převodu nemovitých věcí lze nalézt také případy týkající se tzv. oboustranného omylu. Těmi jsou zejména rozhodnutí ve věcech, kdy smluvní strany uzavřely kupní smlouvu k nemovité věci, avšak nejednalo se o tu věc, kterou plánovaly zcizit. Důvodem byl např. omyl znalce, kterým byl následně vyvolán omyl obou smluvních stran, nebo omyl v podkladech národního výboru, o kterém smluvní strany nevěděly.

V jedné z takových věcí rozhodoval Nejvyšší soud v roce 2002. V roce 1988 byla uzavřena kupní smlouva mezi státním statkem a žalovanými. Na základě této smlouvy byla žalovaným odprodána stavební parcela a také na ní stojící dům. Ocenění nemovitosti prováděl v této době znalec, který za obytný dům omylem považoval jiný objekt. Z objektu označeného v kupní smlouvě již zbývala pouze zeď, jinak byl kompletně rozbourán. Uvedené nemovitosti pak byly předmětem dohody o vydání věci podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů (zákon o půdě), jejímž účastníkem byl státní statek jako povinná osoba a žalobkyně jako osoba oprávněná. Dohoda byla schválena pozemkovým úřadem.

Nejvyšší soud k uvedenému případu uvedl, že jeho konstantní judikatura vychází z toho, že *„v případě právních úkonů o převodu nemovitostí převažuje obecný zájem na určitosti vlastnických práv, která působí absolutně (,proti všem‘), nad zájmem účastníků právního úkonu na respektování jejich vůle. Proto musí být individualizace pozemku v písemném právním úkonu provedena natolik určitým způsobem, aby bylo i osobám třetím nepochybně zřejmé, které nemovitosti jsou jeho předmětem. Toho lze dosáhnout jen uvedením obce, parcelního čísla a katastrálního území, v němž nemovitosti leží. Pro posouzení smlouvy o převodu nemovitostí je významný jen ten projev vůle, který byl vyjádřen v písemné formě.“*

V dané věci účastníci kupní smlouvy učinili předmětem převodu dům č. p. 14, ačkoliv ve skutečnosti měli na mysli dům č. p. 33. K nedopatření přitom došlo na základě omylu znalce a jím vyvolaného omylu smluvních stran, nikoliv tedy např. v důsledku zjevného přepsání.

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2002, sp. zn. 22 Cdo 1131/2000.

Jelikož se posledně uvedený dům nestal předmětem písemné kupní smlouvy, vlastnictví k němu také nemohlo být na základě předmětné kupní smlouvy převedeno na kupující. Vzhledem ke zjištění, že tuto záměnu způsobil soudní znalec a že o ní nevěděly ani státní orgány působící při převodu, lze dovést, že žalovaní se stali oprávněnými držiteli domu, nestali se ale jeho vlastníky. V tomto případě tedy není na místě úvaha o tom, že se jednalo o smlouvu uzavřenou v omylu a že od ní smluvní strany mohly odstoupit – účinky kupní smlouvy a případného odstoupení se mohly týkat toliko nemovitých věcí, které v písemné smlouvě byly uvedené. Lze tedy uvažovat o tom, že vlastnictví k nemovité věci bylo nabyto vydržením, nikoli však na základě předmětné kupní smlouvy.⁷⁸

V roce 2001 rozhodoval Nejvyšší soud v jiném případě, který se opět týkal oboustranného omylu při převodu nemovitých věcí. V roce 1968 byly národním výborem a dotýčnými manžely uzavřeny kupní smlouvy, jejichž předmětem byl dům stojící na stavební parcele.

V roce 1974 byly nemovité věci převedeny těmito nabyvateli prostřednictvím kupní smlouvy na jiné kupující. V roce 1978 bylo zjištěno, že došlo k chybnému předložení podkladů pro uzavření kupní smlouvy ze strany místního národního výboru. Původním záměrem bylo prodat dům č.p. 301, nyní č.p. 340, ve kterém již v době uzavření smlouvy v roce 1968 tito manželé bydleli a o kterém se domnívali, že jej následně prodali žalobkyni. Od uzavření kupní smlouvy v roce 1974 také žalobkyně dům č.p. 340 užívala. V katastru nemovitostí byla v období řešení sporu jako vlastnice domu č.p. 301 vyznačena žalobkyně. Otázkou bylo, kdo je skutečným vlastníkem domu a parcely, na které tento stojí.

Soud prvního stupně rozhodl ve smyslu, že je nutné vycházet z údajů, které jsou uvedené v katastru nemovitostí. Odvolací soud konstatoval, že se žalobkyně domáhá ochrany vlastnického práva k domu č.p. 301 a parcely, na které dům stojí, a musí tedy prokázat, že jí vlastnické právo k těmto nemovitostem náleží. K tomu nepostačuje zápis tohoto práva v katastru nemovitostí. „*Vůle převodce a nabyvatelů v roce 1968 zcela nepochybně směřovala k tomu, aby na nabyvatele bylo převedeno vlastnické právo k domu se stavební parcelou, které nabyvatelé užívali, tedy k domu č.p. 340. Pouhým administrativním nedopatřením byl předmět koupě ve smlouvě označen chybně jako dům č.p. 301.*“ Z toho odvolací soud dovodil, že kupní smlouva registrovaná 19. 4. 1968 je pro rozpor mezi skutečnou vůlí a jejím projevem absolutně neplatným úkonem ex tunc, tedy bez jakýchkoli právních následků. Podle odvolacího soudu

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. prosince 2000, sp. zn. 22 Cdo 1148/99.

tak manželé v roce 1968 vlastnické právo k nemovitým věcem označeným ve smlouvě nenabyli.

Ve věci následně rozhodoval Nejvyšší soud. Ten konstatoval, že „na zjištění existence vůle při jejím projevu v konkrétním případě, tj. zda ten kdo vůli projevil, ji i skutečně měl, lze usuzovat jen z objektivních skutečností, to znamená z okolností, za kterých byl projev vůle učiněn“. Doposud zjištěné okolnosti smlouvy uzavřené v roce 1968 přitom nasvědčují tomu, že označení nemovitých věcí v písemné kupní smlouvě opravdu neodpovídalo vůli smluvních stran. V případě této smlouvy tedy došlo k nesouladu mezi právními následky, které smluvní strany zamýšlely vyvolat, a mezi následky, které skutečně vyvolaly. O tomto nesouladu však ani jedna ze stran nevěděla.

Nesprávná představa o právních následcích, které nastanou z právního úkonu, je omylem ve vůli, v daném případě jde o omyl v totožnosti předmětu smlouvy. S právním úkonem učiněným v takovém omylu, tj. omylu podstatném, spojoval tehdejší právní řád právo na odstoupení od smlouvy. Následkem zákonem kvalifikovaného omylu tedy nebyla neplatnost předmětného právního jednání. Kupní smlouva byla v roce 1968 uzavřena platně, avšak v omylu obou stran. Z těchto důvodů Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu i rozsudek soudu prvního stupně zrušil.⁷⁹

7 Právní následky omylu

Předcházející část této práce podrobně analyzovala jednotlivé typy omylu, které české občanské právo reguluje. S každým z nich přitom současný občanský zákoník spojuje určité právní následky, které – jak již bylo také řečeno – spočívají často v neplatnosti předmětného právního jednání, resp. s ní spojenou povinností k přiměřené náhradě škody či nemajetkové újmy. Následující kapitola se bude právními následky omylu zabývat podrobněji.

7.1 Neplatnost právního jednání

Výše byla několikrát uváděna jako důsledek toho kterého omylu v právním jednání relativní neplatnost. Aby bylo možné tento typ neplatnosti právního jednání dobře rozlišit od tzv. absolutní neplatnosti, je na místě oba tyto právní instituty ve stručnosti charakterizovat.

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. května 2001, sp. zn. 22 Cdo 2092/99.

Zákonodárce nám neposkytuje jasné rozlišení mezi absolutní a relativní neplatností⁸⁰, teorií je však dovozován z ustanovení § 586 odst. 1, jenž říká: „*Je-li neplatnost právního jednání stanovena na ochranu zájmu určité osoby, může vznést námitku neplatnosti jen tato osoba.*“ a k tomu srovnání § 588, kde najdeme důvody neplatnosti absolutní: „*Soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. To platí i v případě, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému.*“ Jasně se zde projevuje zásada autonomie vůle. Případy relativní neplatnosti dopadají na situace týkající se zájmu jedince a zákonodárce je tudíž ponechává na jeho vůli⁸¹, naproti tomu případy absolutní neplatnosti tento zájem přesahují a dochází zde k porušení kogentních právních pravidel (§ 1 odst. 2 občanského zákoníku), na jejichž zachování má zájem společnost jako celek.

7.1.1 Absolutní neplatnost

Sankcí absolutní neplatnosti může český právní řád spojovat takový právní úkon, který nepochybně vznikl, stejně jako je tomu u neplatnosti relativní. Tím se pojem neplatnosti jako takové odlišuje od pojmu nicotnosti, kdy právní jednání nemůže být prohlášeno za neplatné, jelikož k jeho vzniku vůbec nedošlo, a tedy od počátku nemohlo vyvolávat právní následky.

Pro absolutní neplatnost je charakteristický požadavek naplnění zásady „*tři ex-*“. Absolutní neplatnost tedy nastává *ex lege*, přímo ze zákona. K absolutní neplatnosti musí být přihlíženo *ex offio*, tedy z úřední povinnosti. Účinky absolutní neplatnosti nastávají *ex tunc*, tedy od začátku. V případě absolutně neplatného právního jednání tedy není možné, aby jeho účastníci dodatečně odstranili vady v právním jednání, které danou neplatnost způsobily, a není možná ani ratihabice jako dodatečné potvrzení platnosti právního jednání. Uvažovat lze pouze nad konverzí tohoto právního jednání v případech, kdy toto naplňuje požadavky zákonodárce na jiné právní jednání, je za toto jiné právní jednání platně považováno.⁸²

Absolutně neplatné je dle ustanovení § 588 občanského zákoníku právní jednání, jež se zjevně přičí dobrým mravům, dále právní jednání, které odporuje zákonu a současně zjevně narušuje veřejný pořádek. Absolutně neplatné je také takové právní jednání, které zavazuje k plnění od počátku nemožnému. Jednou z novinek oproti právní regulaci účinné do konce roku 2013 je, že současný soukromoprávní kodex zakotvuje právo soudu změnit část právního

⁸⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I. (§ 1 až 654)* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8. s. 1441.

⁸¹ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol., *Občanské právo hmotné I*, str. 188.

⁸² KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. *Občanské právo hmotné I*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-128-5. s. 163.

jednání, která spočívá v nezákonném určení množstevního, časového, územního či jiného rozsahu, která způsobuje neplatnost tohoto právního jednání – to lze v případě, pokud současně neexistuje jiný důvod absolutní neplatnosti. Soud může příslušnou část právního jednání změnit tím způsobem, aby tato napříště odpovídala spravedlivému uspořádání práv a povinností stran. Přitom soud není vázán návrhy účastníků právního jednání, je však potřebné zvážit, zda by strany k právnímu jednání vůbec přistoupily, pokud by neplatnost včas rozpoznaly, tak, jak je zakotveno v ustanovení § 577 občanského zákoníku.⁸³ Český zákonodárce preferuje hledisko relativní neplatnosti před neplatností absolutní, a tedy k absolutní neplatnosti bude docházet pouze ve výjimečných případech, které budou odpovídat výše stanoveným kritériím. Zpravidla se však bude uplatňovat konstrukt neplatnosti relativní.⁸⁴

Lze tedy uzavřít, že pro případy omylu v soukromoprávním jednání tedy není možno aplikovat ustanovení § 588 občanského zákoníku, ačkoliv se to můžeme od některých autorů dočíst.⁸⁵ S tímto názorem se ztotožňuje i drtivá většina teorie.⁸⁶

7.1.2 Relativní neplatnost

Relativní neplatnost je oproti absolutní neplatnosti sankcí mírnějšího charakteru. Zákonodárce v tomto případě neprohlašuje předmětné právní jednání za neplatné ze zákona, a tedy je na oprávněné osobě, zda se neplatnosti dovolá nebo nikoliv. Pokud nedojde k aktivní činnosti oprávněného v tomto smyslu, i přes vady právního jednání se na něj hledí jako na platné. V případě relativní neplatnosti je tedy právní jednání od počátku platné a vyvolává příslušné právní následky až do okamžiku, kdy se oprávněná strana dovolá prohlášení jeho neplatnosti. Pokud k tomu však dojde, pak je toto právní jednání prohlášeno za neplatné od počátku, *ex tunc*.

Relativní neplatnosti si tedy soud ani jiný orgán veřejné moci nemůže určit či konstatovat sám, z úřední povinnosti. Je třeba ji namítnout a pokud k tomu nedojde, dle ustanovení § 586 odst. 2 občanského zákoníku je nutné toto právní jednání považovat za platné, což

⁸³ HÁJEK ZRZAVECNÝ advokátní kancelář s.r.o. *Nový Občanský zákoník – 25. Následky neplatnosti právních jednání* [online]. Vydáno 28. 1. 2013 [citováno 18. 4. 2018]. Dostupné z: <<https://www.epravo.cz/top/aktualne/novy-obcansky-zakonik-25-nasledky-neplatnosti-pravnich-jednani-88268.html>>

⁸⁴ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku* [online]. [citováno 18. 4. 2018]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0>>

⁸⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I. (§ 1 až 654)* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8. s. 1468

⁸⁶ např. MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. III. svazek. Věci a právní skutečnosti*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 775; nebo LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část (§1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2121

znamená, že z něj musejí vycházet všichni včetně soudu. V tom spočívá relativita této neplatnosti. Je pouze záležitostí oprávněné osoby, zda se neplatnosti dovolá nebo nikoli. Pokud tak učiní, neplatnost se prosadí, v opačném případě předmětné právní jednání navzdory vadě zůstane platné.

S právě uvedeným souvisí okruh osob, které jsou ze zákona oprávněny relativní neplatnost právního jednání namítnout. Dle ustanovení § 586 odst. 1 občanského zákoníku platí, že *„je-li neplatnost právního jednání stanovena na ochranu zájmu určité osoby, může vznést námitku neplatnosti jen tato osoba.“* Zásadně tedy bude platit, že osobou v tomto smyslu oprávněnou bude jedna ze smluvních stran – v případě uvedení omyl ta ze stran, která jednala v omylu. Bude tedy pouze na této osobě, aby zvážila, nakolik ji dotčené jednání zatěžuje, a podle výsledku tohoto posouzení se buď dovolala jeho neplatnosti, nebo ponechala toto právní jednání platným. Naopak druhá smluvní strana není ze zákona oprávněna na relativní neplatnost poukazovat, resp. se jí dovolávat.

Relativní neplatnost v aktuálně účinné právní úpravě tedy důsledněji než dříve ctí autonomii vůle stran a ochranu třetích osob, když je pouze na jejich uvážení, zda bude předmětné právní jednání platné, nebo se dovolají jeho neplatnosti. S tím souvisí ustanovení § 574 občanského zákoníku, podle něhož *„je na právní jednání třeba hledět spíše jako na platné, než jako na neplatné.“* Jedná se o zásadní posun oproti právní úpravě starého občanského zákoníku, který ve svém ustanovení § 40a taxativně vymezoval případy relativní neplatnosti a ve všech ostatních případech se jednalo o neplatnost absolutní – ta tedy převažovala. V ustanovení § 588 občanského zákoníku se naopak vymezují důvody absolutní neplatnosti (viz výše), všechny ostatní případy zakládají neplatnost relativní. Subjekt, který neplatnost právního jednání způsobil, se této dovolat nemůže. Tomu odpovídá i právní regulace relativní neplatnosti v případě omylu v právním jednání (viz výše v této práci), kde může relativní neplatnost namítat toliko osoba jednající v omylu.

Uvedené posuny v české právní úpravě jsou logické vzhledem ke snaze zákonodárce přibližovat se moderním právním řádům. Současný občanský zákoník však přinesl vedle toho také změnu, pokud jde o samotnou koncepci právního institutu relativní neplatnosti. Dle dřívějšího občanského zákoníku bylo dostačující „dovolání se“ relativní neplatnosti ve smyslu, že dotčená osoba doručila druhé jednající straně, příp. všem ostatním jednajícím stranám, právní jednání, v němž vyslovila námitku relativní neplatnosti – na základě takového projevu vůle byla okamžikem jeho doručení relativní neplatnost prosazena a tímto okamžikem také nastaly její účinky. Pokud následně došlo k soudnímu sporu, soud tuto skutečnost pouze přezkoumal, často i v podobě předběžné otázky, a v rámci samotného sporu k neplatnosti

právního jednání rovnou přihlédl. Neplatnost právního jednání však nebyla konstituována soudním rozhodnutím, nýbrž se jí bylo možné platně dovolat i bez aktivní účasti soudu.

Právě uvedený princip konstatoval např. Nejvyšší soud v roce 2007, když v jednom ze svých rozhodnutí uvedl, že *„k tomu, aby nastaly účinky tzv. relativní neplatnosti, zákon (...) nestanoví žádnou formu; proto tak lze učinit jakýmkoliv způsobem. Lze tak učinit žalobou (...) podanou u soudu (...); postačuje, aby oprávněná osoba uplatnila tzv. relativní neplatnost právního úkonu i mimosoudně. V obou případech účinky tzv. relativní neplatnosti nastávají jen tehdy, jestliže její uplatnění došlo druhému účastníku (ostatním účastníkům) právního úkonu (...), a to okamžikem, v němž projev vůle došel poslednímu z nich.“*⁸⁷

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku se o záměru zákonodárce ke změně konstrukce právního institutu relativní neplatnosti v daném smyslu nikterak nevyjadřuje, nicméně této změně nasvědčuje gramatický výklad ustanovení § 586 občanského zákoníku. Zde se hovoří o tom, že oprávněná osoba *„může vznést námitku neplatnosti“*, z čehož lze dovozovat, že se s touto svojí námitkou musí obrátit na příslušný soud podobně, jako tomu je např. u vznesení námítky promlčení. Dle současné právní regulace by tak měl soud konstitutivně rozhodnout o neplatnosti právního jednání na základě námítky oprávněné strany, nikoli neplatnost případně pouze deklarovat na základě již proběhnutého mimosoudního dovolání se neplatnosti, jak bylo možné za předcházející právní úpravy.

Uvedený názor uvádí i řada vysokoškolských právnických učebnic⁸⁸, část odborné veřejnosti zastává názor, že tento není správný a že záměrem zákonodárce taková právní regulace zřejmě nebyla. Dle Tichého je adresátem námítky buď osoba označená výslovně zákonem, anebo druhá či další strana smlouvy. Jednající tedy musí svoji námitku adresovat tomu, kdo způsobil neplatnost, resp. vadu právního jednání. *„Počátek promlčecí lhůty se stanoví okamžikem doručení relevantního projevu relevantnímu subjektu, tedy protistraně, nebo příslušnému orgánu. Doručením těmto subjektům se lhůta k podání projevu o neplatnosti staví.“*⁸⁹

Podobně se k možné odlišnosti v chápání institutu relativní neplatnosti staví také soudce Nejvyššího soudu Jiří Spáčil, podle něhož současný občanský zákoník sice hovoří místo *„dovolání se“* neplatnosti o *„vznesení námítky“*, nicméně se dá usuzovat, že se jedná o pouhou změnu terminologie. Ze zákona ani z důvodové zprávy totiž neplyne, že by zákonodárce

⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. ledna 2007, sp. zn. 30 Cdo 2940/2007.

⁸⁸ např. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 189.

⁸⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I. (§ 1 až 654)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8. s. 1478.

zamýšlel zavedení obecné relativní neplatnosti nepřímé, kterou by bylo lze uplatnit pouze u soudu. Pokud by tomu tak bylo, znamenalo by to, že právní regulace starého občanského zákoníku naplňovala své cíle v tomto ohledu lépe než ta stávající.⁹⁰

7.1.3 Neplatnost právního jednání učiněného v omylu

V případech právních jednání učiněných v omylu budou tato stížena neplatností relativní, samozřejmým předpokladem je, že konkrétní jednání nebude vykazovat ještě další vady, které by znamenaly neplatnost absolutní. Neplatnost právního jednání přitom nemůže být založena každým omylem, nýbrž pouze omylem podstatným tak, jak se uvádí v ustanovení § 583 občanského zákoníku a výše v této práci, resp. v případě omylu ve vedlejších okolnostech se může zmýlená strana relativní neplatnosti dovolat také, pokud byl tento vyvolán listivě dle ustanovení § 584 odst. 2 občanského zákoníku. Jelikož v důsledku uplatnění námitky relativní neplatnosti nastává situace, kdy předmětné právní jednání pozbyde veškerých svých účinků od počátku, je zřejmé, že se neplatnosti je možné dovolat pouze v závažných případech jednání v omylu. Přitom – jak již bylo konstatováno výše – v pochybnostech je vždy na právní jednání potřeba hledět jako na platné, nikoli jako na neplatné.

Neplatnost právních jednání jako taková má být v rámci celého právního řádu tedy *ultima ratio*, institutem, který nastupuje zcela výjimečně, pokud není možné spravedlivě uplatnit ostatní právní instituty. Takto se k institutu neplatnosti staví dlouhodobě ve své rozhodovací praxi i vyšší české soudy. Např. Ústavní soud v jednom ze svých nálezů z roku 2009 uvedl, že jedním ze základních principů výkladu smluv „je prioritou výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Je tak vyjádřen a podporován princip autonomie smluvních stran, povaha soukromého práva a s ním spojená společenská a hospodářská funkce smlouvy. Neplatnost smlouvy má být tedy výjimkou, nikoliv zásadou. Tento výkladový argument přesahuje český právní řád, prolíná se právními řády západní právní kultury a má charakter obecného principu právního. Není tedy ústavně konformní a je v rozporu s principy právního státu (...) taková praxe, kdy obecné soudy preferují zcela opačnou tezi, upřednostňující výklad vedoucí k neplatnosti smlouvy před výkladem neplatnost smlouvy nezakládajícím.“⁹¹

Pokud jde o právní jednání učiněné v podstatném omylu dle ustanovení § 583 občanského zákoníku, zákonodárce v tomto ustanovení výslovně neuvádí, o který druh neplatnosti se

⁹⁰ SPÁČIL, J. Některé sporné otázky relativní neplatnosti v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 5, s. 172-177. ISSN 1210-6410.

⁹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 571/06.

jedná. Avšak vzhledem k výše uvedenému se lze domnívat, že jistě půjde o neplatnost relativní. Ochrana autonomie vůle stran a taktéž ochrana slabší strany je v tomto případě zcela rozhodující. Relativní neplatnosti se tak může dovolat toliko zmýlená strana, nikoli strana, která omyl způsobila. Je na místě zmýlené straně tuto výhodu ponechat, jelikož lze uvažovat i o tom, že v některých případech a situacích může být i jednání v omylu nakonec zmýlené straně ku prospěchu. V případě, kdy by jednání v omylu bylo automaticky ze zákona sankcionováno absolutní neplatností, byla by tato „výhoda“ zmýlené straně odebrána, a tato by se tedy nemohla rozhodnout pro zachování platnosti předmětného právního jednání. Také by došlo k rozporu se zásadou upřednostňování platnosti právního jednání před jeho neplatností.

Neplatnost právního jednání učiněného v omylu, který byl vyvolán lstí, je zakotvena v ustanovení § 584 odst. 2 občanského zákoníku. Jelikož v ustanovení § 588 citovaného právního předpisu zákonodárce zakotvuje absolutní neplatnost takových právních jednání, která jsou v rozporu s dobrými mravy, mohla by nastat pochybnost ohledně charakteru neplatnosti právě v případech vyvolání omylu lstí. Zákonodárce totiž ani v tomto případě výslovně neuvádí, zda se má jednat o neplatnost absolutní či relativní. Lze však poukázat např. na ustanovení § 587 odst. 1 občanského zákoníku, které reguluje právní jednání, k němuž byla daná osoba přinucena hrozbou tělesného nebo duševního násilí – pro tento případ zákonodárce výslovně zakotvuje neplatnost relativní. Lze tak souhlasit s názorem, že v případě jednání v omylu, byť vyvolaném lstí, je intenzita rozporu s dobrými mravy zcela zřejmě nižší nežli v případě jednání pod hrozbou násilí, a tedy – i přesto, že se jednání v omylu vyvolaném lstí dá označit za jednání v rozporu s dobrými mravy – bude aplikována neplatnost relativní.⁹²

Je-li v ustanovení § 588 občanského zákoníku zakotvena absolutní neplatnost některých právních jednání, je konečně na místě konstatovat, že toto ustanovení dopadá na vady spočívající v obsahu právního jednání. Jinými slovy, obsah předmětného právního jednání má být stižen vadami, které jsou postihovány absolutní neplatností. Je-li jednáno v omylu, nedochází k vadě v obsahu právního jednání, nýbrž dochází k vadě v postupu smluvních jednání. Obsah předmětného právního jednání je však zpravidla bezvadný. I z tohoto důvodu je na místě aplikovat v případě jednání v omylu neplatnost relativní, nikoli neplatnost absolutní.⁹³

Otázkou zůstává, v jaké lhůtě má dojít k uplatnění námitky relativní neplatnosti. Zákonodárce takovou lhůtu totiž v rámci občanského zákoníku nezakotvuje. Je tedy potřeba se

⁹² MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. III. svazek. Věci a právní skutečnosti*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 769.

⁹³ ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek IV*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998. ISBN 80-85963-79-5. s. 135.

v této otázce zaměřit na právní doktrínu či dosavadní rozhodovací praxi vyšších českých soudů. Jelikož současná právní regulace v otázkách aplikace relativní neplatnosti vychází z právní úpravy účinné do konce roku 2013 a zákonodárce ani v důvodové zprávě k vládnímu návrhu občanského zákoníku nehovoří o takovém svém záměru, lze se domnívat, že i za současného právního stavu je možné odkazovat na dřívější judikaturu.⁹⁴

Dle ustáleného názoru vyšších českých soudů přitom lhůta pro uplatnění námitky relativní neplatnosti právního jednání odpovídá obecné promlčecí lhůtě. Tomu odpovídá názor Nejvyššího soudu vyslovený např. v rozhodnutí z roku 2008, dle něhož se právo na uplatnění námitky relativní neplatnosti promlčí, pokud není vykonáno v obecné promlčecí době. Ta je tříletá a běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé.⁹⁵ Současný občanský zákoník zakotvuje v ustanovení § 619 počátek běhu obecné promlčecí lhůty dnem, kdy předmětné právo mohlo být uplatněno poprvé (zdvojená informace – spíše sloučit do jedné věty). Takovým dnem je přitom myšlen den, kdy „*se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo kdy se o nich dozvědět měla a mohla.*“ Dřívější občanský zákoník přitom primárně vycházel z objektivně zakotvené lhůty, která počínala běžet dnem po uskutečnění předmětného právního jednání.⁹⁶

7.2 Náhrada škody a nemajetkové újmy

Kromě možného dovolání se relativní neplatnosti právního jednání může být dle občanského zákoníku důsledkem právního jednání v omylu také povinnost k náhradě škody a nemajetkové újmy. K takové situaci dojde tehdy, pokud jednajícím, který byl uveden v omyl, v přímém důsledku tohoto omylu vzniknou vyšší náklady, jiná škoda či nemajetková újma. Lze konstatovat, že i v tomto případě platí obecný princip spočívající v tom, že ten, kdo způsobí škodu či nemajetkovou újmu, je povinen k jejich náhradě. V ustanovení § 579 odst. 2 občanského zákoníku se ostatně uvádí, že ten, *kdo způsobil neplatnost právního jednání, nahradí škodu z toho vzniklou straně, která o neplatnosti nevěděla.* K aplikaci tohoto ustanovení tedy dojde i v případech neplatného právního jednání učiněného v omylu.⁹⁷

Právě uvedené ustanovení hovoří o náhradě škody, z čehož vyplývá, že nelze aplikovat na případy náhrady nemajetkové újmy. Aby mohlo dojít k vyslovení povinnosti dle právě

⁹⁴ SPÁČIL, J. Některé sporné otázky relativní neplatnosti v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 5, s. 172-177. ISSN 1210-6410.

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. ledna 2008, sp. zn. 30 Cdo 29/2007.

⁹⁶ § 101 z. č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění k 31.12.2013

⁹⁷ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část (§1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2075.

citovaného ustanovení, je potřebné, aby bylo předmětné právní jednání neplatné. Jinými slovy, aby se oprávněná osoba mohla domáhat náhrady škody dle ustanovení § 579 odst. 2 občanského zákoníku, je zapotřebí, aby byla vznesena námitka neplatnosti tohoto právního jednání.

Povinnost k náhradě škody dle výše citovaného ustanovení § 579 odst. 2 občanského zákoníku je dána, pokud dojde k prokazatelnému způsobení neplatnosti právního jednání, v důsledku čehož vznikne škoda. Zákonným požadavkem pak také je, aby oprávněný o neplatnosti právního jednání nevěděl, což v případě jednání v omylu bude zásadně splněno. Neplatnost právního jednání přitom může být způsobena jak zaviněným jednáním původce omylu, tak také bez jeho zavinění. Zákonodárce tak v tomto případě vychází z konstruktu objektivní odpovědnosti, čímž se současné pojetí odlišuje od pojetí starého občanského zákoníku, který zakotvoval subjektivní odpovědnost, avšak současně navazuje na pojetí obchodního zákoníku.⁹⁸

Pokud jde o náhradu nemajetkové újmy, k té může dojít pouze v případech, kdy byl omyl vyvolán lstí. Dle ustanovení § 587 odst. 2 občanského zákoníku totiž platí, že ten, „*kdo přivedl jiného k právnímu jednání lstí, nahradí vždy újmu z toho vzniklou.*“ Na rozdíl od institutu náhrady škody a jeho právní úpravy analyzované výše v tomto případě není nutné, aby došlo k námitce neplatnosti právního jednání. I tehdy, pokud se oprávněná strana neplatnosti nedovolá, je v případě omylu vyvolaného lstí původce tohoto omylu k náhradě majetkové i nemajetkové újmy povinen. Je zřejmé, že zákonodárce v tomto případě vychází z myšlenky, že lest je zavrženíhodné jednání, které způsobuje omyl jednajícího na základě úmyslu jeho původce a mělo by tak dojít k přísnějšímu sankcionování těchto případů.

7.3 Přiměřená náhrada

Přiměřená náhrada je dalším z možných následků jednání učiněného v omylu. Dle ustanovení § 584 odst. 1 občanského zákoníku v případě, kdy se omyl týká vedlejší okolnosti, je právní jednání sice platné, avšak jednající osoba uvedená v omyl má vůči původci omylu nárok na přiměřenou náhradu. V tomto případě se zákonodárce zřejmě snažil o kompenzaci uvedení v omyl u strany, která nemá možnost platně vznést námitku neplatnosti předmětného právního jednání.

Institut přiměřené náhrady je institutem odlišným od náhrady škody, příp. náhrady nemajetkové újmy. Pokud by tomu tak nebylo, zákonodárce by jistě v textu právního předpisu

⁹⁸ srov. § 268 z. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění k 31. prosinci 2013

ponechal ustálenou terminologii a nežíval by nových slovních výrazů pro již známé a vymezené právní instituty. Náhrada škody náleží oprávněné osobě v případě, kdy dojde k prohlášení neplatnosti smlouvy, příp. – pokud došlo k vyvolání omylu lstí – v důsledku této skutečnosti (pak může dojít taktéž k požadavku náhrady nemajetkové újmy). Pokud však nebyl omyl vyvolán lstí a současně se nejedná o omyl podstatný, náhradu škody ani nemajetkové újmy nemůže zmýlená jednající strana platně dle výše uvedených zákonných ustanovení požadovat.

Institut přiměřené náhrady lze přirovnat k institutu přiměřené slevy zakotvenému v ustanovení § 1923 občanského zákoníku. Toto ustanovení hovoří o tom, že v případě odstranitelné vady plnění se nabyvatel může domáhat kromě jiného přiměřené slevy z ceny zakoupeného předmětu. I zde se tedy jedná o jakousi kompenzaci za to, že kupujícímu byl prodán předmět, který vykazuje vady, o čemž v okamžiku jeho koupě nevěděl.⁹⁹

⁹⁹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. III. svazek. Věci a právní skutečnosti*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 865.

Závěr

Předkládaná práce se zabývá tématem omylu v občanském právu. Vzhledem k tomu, že v poměrně nedávné době došlo k rekodifikaci českého soukromého práva, se problematika jeví jako zcela aktuální. S předmětnou rozsáhlou novelizací totiž souvisí také zcela nová právní regulace omylu v právním jednání a jeho následků, přičemž lze konstatovat, že některé aspekty nejsou doposud zcela zřejmé a je otázkou času, jakým způsobem budou zejména ze strany vyšších českých soudů některé otázky interpretovány.

První kapitola předkládané práce charakterizovala pojem právní jednání, a to především v souvislostech s jeho obligatorními náležitostmi, jimiž jsou vůle, projev vůle a vztah mezi nimi. Následující kapitoly práce se již zabývaly samotnou problematikou omylu v právním jednání a jeho právním zakotvením. Nejprve v rámci druhé kapitoly byl vymezen pojem omyl ve vadě vůle, jakož také s ním související otázka možnost omylu v pohnutce.

Další kapitola se věnovala podstatnému omylu jako typu omylu v právním jednání, které český zákonodárce spojuje s možností aplikace relativní neplatnosti předmětného právního jednání. Podrobněji byly rozebrány rozhodující okolnosti jako jednou z důležitých náležitostí podstatného omylu. Následně byla analyzována otázka potřebnosti účasti druhé strany na podstatném omylu a omluvitelnosti omylu. Poslední podkapitola této kapitoly byla věnována vymezení omylu vyvolaného lstí, s nímž český právní řád spojuje speciálně upravené právní následky. Čtvrtá kapitola se zabývala právní úpravou omylu ve vedlejší okolnosti a jeho právních následků, pátá kapitola pak byla pojednáním o omylu vyvolaném třetí osobou.

Šestá kapitola podrobněji vymežila tři typy omylu v právním jednání, které současný občanský zákoník speciálně reguluje. Jednalo se o omyl ve vůli zůstavitele, omyl při uzavírání manželství a omyl při nabývání vlastnického práva. V těchto případech byla také analyzována související judikatura českých vyšších soudů, přičemž bylo poukázáno na možné skutkové okolnosti těchto typů omylů, které jsou (či nejsou) spojeny s předmětnými právními následky. Pokud jde o omyl v dědickém právu – omyl ve vůli zůstavitele – tento může dle speciální právní úpravy znamenat relativní neplatnost poslední vůle, resp. její příslušné části. Je zřejmé, že zkoumání skutečné vůle a omylu zůstavitele v době po jeho smrti bude zásadním problémem v aplikaci daného ustanovení. Ač si lze podobnou situaci jen stěží v praxi představit, může dojít také k omylu v uzavírání manželství. Příčinou může být omyl v osobě snoubence nebo omyl v povaze sňatečného právního jednání. Pokud jde o omyl při nabývání vlastnického práva, lze připomenout dvě situace, k nimž v praxi může docházet. Jednou z nich je vydržení a dobrá víra držitele, která je s institutem omylu ve vůli přímo spojená. Druhým případem je nesprávné

označení předmětu smlouvy, které může v budoucnu činit značné problémy (především tehdy, byly-li předmětné nemovitosti již dále zcizovány).

Poslední část předkládané práce se zabývala právními následky omylu v právním jednání. Typickým následkem omylu v právním jednání je relativní neplatnost. Tato byla charakterizovaná vedle tzv. neplatnosti absolutní, tak, aby bylo lze poukázat na rozdíl v těchto dvou právních institutech. Jestliže nějdejší české soukromé právo bylo postaveno na zásadě absolutní neplatnosti, s rekodifikací občanského práva došlo ke změně. Současný český právní řád razí zásadu platnosti právních jednání, a pokud má být právní jednání neplatné, pak je aplikována v naprosté většině situací neplatnost relativní. Omyl v právním jednání sám o sobě tedy nemůže vyvolat absolutní neplatnost právního jednání, avšak pouze neplatnost relativní. Související otázkou zde bylo, jakým způsobem může být vznesena námitka relativní neplatnosti – zda tuto lze namítnout pouze u soudu, nebo tak lze učinit taktéž mimosoudně. Kromě tohoto byla řešena také otázka promlčecí lhůty související s nárokem oprávněné osoby na uplatnění námitky relativní neplatnosti právního jednání. Dalšími právními následky omylu v právním jednání jsou náhrada škody, náhrada nemajetkové újmy či přiměřená náhrada, kterým se tato kapitola taktéž posléze zabývala.

Cílem předkládané práce byla v jejím úvodu stanovena analýza právní úpravy omylu v občanském právu a poskytnout přehled o jednotlivých typech omylu v občanském zákoníku.

Seznam použitých zdrojů

ČAPEK, K. *Občanský zákoník*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1956.

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3

FIALA, J., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Meritum Občanské právo*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-948-7.

FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V., TELEC, I. *Lexikon Občanské právo*. 2. vyd. Ostrava: Nakladatelství Jiří Motloch – Sagit, 2001. ISBN 80-7208-237-X.

HÁJEK ZRZAVECNÝ advokátní kancelář s.r.o. *Nový Občanský zákoník – 25. Následky neplatnosti právních jednání* [online]. Vydáno 28. 1. 2013. Dostupné z: <<https://www.epravo.cz/top/aktualne/novy-obcansky-zakonik-25-nasledky-neplatnosti-pravnich-jednani-88268.html>>

HARVÁNEK, J. *Teorie práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1791-0.

CHALUPA, L. K nabytí vlastnictví pravomocným rozhodnutím státního orgánu. *Právní rozhledy*, 1999, č. 8, s. 401.

KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. *Občanské právo hmotné I*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-128-5.

LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část (§1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9.

LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. IV. Dědické právo (§1475–1720)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-570-1.

MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. III. svazek. Věci a právní skutečnosti*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-003-1.

PLECITÝ, V. a kol. *Základy rodinného práva*. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-139-7.

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku* [online]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0>>

ROUČEK, F., SEDLÁČEK J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Svazek IV*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998. ISBN 80-85963-79-5.

SPÁČIL, J. Některé sporné otázky relativní neplatnosti v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, č. 5, s. 172-177. ISSN 1210-6410.

SPIRIT, M. *Úvod do studia práva*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN 978-80-247-5280-8.

ŠEVČÍK, L., KINCL, M., WELLECH, E., PŠENKO, R. *Vyznejte se v novém občanském zákoníku. Nejběžnější životní situace z pohledu občanského práva*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2013. ISBN 978-80-265-0071-1.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7478-325-8.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I. (§ 1 až 654)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8. S. 1470-1471.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek II. (§ 655 až 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6.

SVOBODA, E., *Vůle vnitřní a vůle projevená právním činem*, Praha, 1911.

TOMEK, V. *Právní jednání a důsledky podle občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích* [online]. Vydáno 13. 4. 2015. Dostupné z: <<http://osz.cmkos.cz/cz/clanky/13-4-2015-pravni-jednani-a-noz-pravo.aspx>>

VOTŘELOVÁ, S. *Podstatný omyl, který (ne)způsobuje neplatnost smlouvy* [online]. Vydáno 28. 11. 2017. Dostupné z: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/podstatny-omyl-ktery-nezpůsobuje-neplatnost-smlouvy-106694.html>>

ZUKLÍNOVÁ, M. *Hlavní důvody neplatnosti – II. Omyl* [online]. Vydáno 6. 11. 2015 [citováno 11. 2. 2018]. Dostupné z: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/hlavni-duvody-neplatnosti-ii-omyl>>

ZUKLÍNOVÁ, M. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha a. s., 2013. ISBN 978-80-7201-918-2.

Právní předpisy

Zákon č. 946/1811 Sb., všeobecný zákoník občanský, ve znění k 1. lednu 1917.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, v původním znění.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění k 31. prosinci 2013.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění k 31. prosinci 2013.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 571/06.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. října 2007, sp. zn. 30 Cdo 3540/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. února 2004, sp. zn. 22 Cdo 2119/2003.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. ledna 2008, sp. zn. 30 Cdo 29/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. května 2001, sp. zn. 22 Cdo 2092/99.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. dubna 2006, sp. zn. 21 Cdo 826/2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 1999, sp. zn. 22 Cdo 837/98.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2002, sp. zn. 30 Cdo 1251/2002.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. ledna 2007, sp. zn. 30 Cdo 2940/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. října 2009, sp. zn. 30 Cdo 2585/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2002, sp. zn. 22 Cdo 1131/2000.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2009, sp. zn. 33 Odo 1560/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2003, sp. zn. 22 Cdo 145/2003.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 1986, sp. zn. 4 Cz 61/86.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2014, sp. zn. 29 Cdo 2050/2011.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. října 2012, sp. zn. 30 Cdo 2677/2011.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. března 2011, sp. zn. 33 Cdo 5384/2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. července 2009, sp. zn. 29 Cdo 1830/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. prosince 2000, sp. zn. 22 Cdo 1148/99.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. května 2005, sp. zn. I. ÚS 623/03.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2007, sp. zn. I. ÚS 384/2005.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. října 2007, sp. zn. III. ÚS 763/06.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 5. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 1491/09.

Resumé

Předkládaná diplomová práce se věnuje problematice omylu v občanském právu coby vady vůle jednatelů. Cílem práce je poskytnout přehled jednotlivých druhů omylů v platné právní úpravě vzhledem k nedávné rekonstrukci občanského zákoníku. Stěžejní ustanovení jsou obsažena v § 583-585 z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Práce se nejprve věnuje obecné problematice náležitostí právního jednání, s podrobnější úpravou vůle, její charakteristiky, projevu vůle a vztahu mezi nimi, jelikož právě tyto náležitosti právního jednání jsou zcela zásadními pro problematiku omylu. Následuje základní vymezení omylu na vnitřní a vnější, přičemž nejvýznamnější osnovou práce je omyl vnitřní, vnější je zmíněn pouze okrajově. Poté jsou rozebrány jednotlivé typy omylu dle výše uvedených ustanovení, počínaje omylem podstatným. Podrobněji je řešena otázka rozhodující okolnosti, potřebnosti účasti druhé strany na podstatném omylu a omluvitelnosti omylu, zmíněn je rovněž omyl vyvolaný lstí, jakožto zvláštní druh omylu. Následující kapitola je věnována omylu ve vedlejší okolnosti a jak rozlišovat okolnost vedlejší od okolnosti rozhodující. Samostatná kapitola se zabývá omylem vyvolaným třetí osobou jakožto novinkou v současném občanském zákoníku oproti předchozí úpravě. Poté jsou v práci rozebírány další případy omylů nacházející se v občanském zákoníku, a to především omylu ve vůli zůstavitele a dvou případů omylu při uzavírání manželství – omyl v totožnosti snoubence a v povaze sňatečného jednání. Poslední kapitola práce je věnována právním následkům omylu, především otázka absolutní či relativní neplatnosti omylu, přičemž se autor jasně přiklání k názoru většiny teoretiků a považuje absolutní neplatnost právního jednání jakožto následek omylu za zcela nepřiměřenou a v rozporu s vůdčími principy současné právní úpravy. Na závěr se práce zabývá otázkou přiměřené náhrady a náhrady škody, jakožto i institutem přiměřené náhrady jakožto následek jednání učiněném v omylu ve vedlejší okolnosti.

Klíčová slova: právní jednání, vůle, omyl, omyl ve vůli zůstavitele

Abstract (Mistake in civil law)

The submitted diploma thesis deals with the problematic of mistake in civil law as a form of vitiated consent. Pivotal provisions are present in § 583-585 of the act No. 89/2012 Coll., civil law. In the introduction of the thesis we can find general issues of legal action, with more detailed description of will, its characteristics, manifestation of the will and their relation to each other, as these essentials of legal actions are instrumental for the purpose of this thesis. Next chapter focuses on the main issue, mistake as it defines it in two separate ways, that is discrepancy between the genuine will of the acting person and manifestation of the will, secondly as a defect of the will. Main focus of the thesis lies within the latter case, discrepancy between genuine will of the acting person is only mentioned briefly. Afterwards the thesis focuses on different types of mistake as corresponding to the provisions in the act No. 89/2012 Coll., civil law. Special focus is put on the term decisive circumstance, necessity of participation of other party and excusable mistake, as well as extract about the mistake induced by deception. Following chapter is centred around subsidiary circumstance and how to distinguish it from a decisive one. Afterwards the thesis mentions other types of mistake, as they require a special provision of their own. These include mainly the mistake in the will of testator and two cases of mistake in marriage law – mistake in the identity of the fiancé and mistake in the nature of the marriage. Last chapter deals with the consequences of mistake, mainly whether the legal action is null and void, or its only relatively invalid, where the author strongly agrees with most theorists in that mistake in legal action should only cause relative invalidity, not nullity.

Key words: legal action, will, mistake, mistake in the will of testator